

DOWN TO earth

milieu | mensen | meningen

 milieudefensie
anders kijken, anders kiezen

Uitgave vereniging Milieudefensie
Friends of the Earth Nederland
jaargang 6 | april 2015

28

Drones: vriend of vijand?

WALVISVAART

Waarom Japan
blijft jagen

TOFVUIL

Schatjagen tussen
het grofvuil

KARIN NANSEN

"Vrouwen dragen het
voedselsysteem"

Nooit meer echt donker

Op heel weinig plaatsen is het nog echt donker. Wat doet al dat licht met de natuur? Dat willen het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW) en Wageningen University weten. Met het project Licht op Natuur onderzoeken ze de invloed van verschillende soorten licht op dieren en planten. Op testlocaties met lantarenpalen die verschillende kleuren licht geven – en palen zonder licht – en met deze fascinerende lichthokjes in het veld, wordt een boel data verzameld over motten, vleermuizen, broedvogels, en meer. Het doel is om buitenverlichting natuurvriendelijker te maken. Nu, na vier jaar onderzoeken en data verzamelen door collegaorganisaties en vrijwilligers publiceren ze de eerste resultaten. Zo bleek in een koud voorjaar een broedvogel als de koolmees vijf dagen eerder te gaan broeden in wit en groen licht. Dwergvleermuizen worden actiever van licht, afhankelijk van de lichtkleur, bosmuizen worden minder actief. 'Snelle', directe reacties kunnen bovendien anders zijn dan gevolgen voor populaties op de langere termijn. Nog een diepe bak data ligt te wachten op analyse om een breed beeld te krijgen. Daarvoor is nog drie jaar uitgetrokken. Volg het project op www.lichtopnatuur.nl

Tekst: Annemarie Opmeer. Beeld: Kamiel Spoelstra/NIOO-KNAW

1. Ronella Bleijenburg, *freelancer*. 2. Vincent Bijlo, *column*. 3. Michiel Bussink, *column* Recept. 4. Kris de Decker, *column* Lowtech. 5. Renée Gubbels, *illustraties*. 6. Freek Kallenberg, *redactie*. 7. Wendy Koops, *redactie*, *media*. 8. Evelien Matthijssen, *column* Green Evelien. 9. Annemarie Opmeer, *hoofdredactie*. 10. Harry Perrée, *freelancer*. 11. Marjan Peters, *art-direction en vormgeving*. 12. Bas van der Schot, *cartoon*. 13. Thomas van Slobbe, *column*. 14. Myrthe Verweij, *kort internationaal*, *freelancer*. 15. Dinand van der Wal, *fotografie*. 16. Han van der Wiel, *freelancer*.

“Geldcreatie is een publieke taak” 8

Waarom mogen private banken ons geld creëren, maar hebben andere partijen dat privilege niet? Dat vraagt Martijn Jeroen van de Linden, stichting Ons Geld zich af.

18 Waarom vangen we nog walvissen?

Alle verboden ten spijt vaart Japan nog steeds uit om walvissen te vangen. Over de strijd tegen een trotse natie die walvisvlees liever weggooit dan zich laat vertellen wat te doen.

Schatjagen tussen het grofvuil

Een verslavende hobby, blijkt het, spullen redden van de kraakwagen en ze zelf opknappen. De mensen van TOFvuil maken er een sport van.

32 Vaarwel normen, hallo Omgevingswet

Je verzetten tegen een stukje infrastructuur in je achtertuin gaat enorm veranderen – en lastiger worden – want de nieuwe Omgevingswet komt eraan. Wat betekent dat precies?

14 “Het voedselsysteem is afhankelijk van vrouwen”

Vrouwenemancipatie is onderdeel van de strijd voor voedselsoevereiniteit, zegt coördinator van Friends of the Earth Uruguay, Karin Nansen.

Tekst Wendy Koops Beeld Dinand van der Wal

23 De Activist Boswachters

Ze voelen zich geen activisten, de boswachters van Natuurmonumenten. Natuurbeschermers, dat wel. André Donker zet zich in tegen luchtvervuiling en mest omdat alle stikstof en ammoniak die hierdoor in het milieu komen de biodiversiteit flink aantast, Wendy Janse hield een crowdfundingactie voor het behoud van de voor de vogeltrek zo belangrijke

Roggenplaat in de Oosterschelde en Martijn van Schie maakt zich sterk voor de otter in Zuid-Holland, die daar sinds dertig jaar eindelijk weer voorkomt.

22 Daadkracht dankzij drones

Milieu- en natuurbescherming kan enorm veel met nieuwe technologie. Deel 1 in een serie over technologie: de drone.

en verder

- 06 Brieven
- 06 Bas van der Schot
- 07 Onder Vuur:
 - Dolfinarium Harderwijk vs. Dolfinarium-Vrij Europa
- 07 Vooraf
- 09 Commentaar
- 10 Korte berichten
- 12 Van het web
- 13 Vincent Bijlo
- 37 Lowtech:
 - Goedkope zonnepanelen
- 38 Recensie: Joris Luijendijk –
 - Dit kan niet waar zijn
- 39 Media: Vleesverlangen
- 41 Recept: eerherstel voor boerenkaas
- 42 Green Evelien: één vuilniszak per jaar
- 43 Consument: stroomvergelijkers vergeleken
- 44 Oproepen en agenda
- 45 Slobbe: Koe

Wil je iets kwijt? Schroom niet en schrijf ons. We houden ons het recht voor brieven te selecteren of in te korten. Reageren kan via e-mail: redactie@downtoearthmagazine.nl of per post: postbus 19199, 1000 GD Amsterdam.

Onze aard of systeemfout?

Volgens Jan Rotmans ligt de oorzaak van de groeidwang niet in het financieel-economische systeem maar in ons mensen die geen genoeg nemen met genoeg. Ik ben verbaasd over deze ouderwetse opvatting. Steeds meer wordt immers onderkend dat alles en iedereen de gevangene is van een groeidwang die veroorzaakt wordt door het systeem van geld-moet-groeien. Er is een dwang tot voortdurend produceren ontstaan, en dus ook tot consumeren. Daarbij vraagt het kapitalisme een gedrag en instelling van ons gekenmerkt door een flink gebruik van de ellebogen. Waarna van datzelfde kapitalisme gezegd kan worden dat het goed bij de menselijke aard past. Zo legitimeert het kapitalisme zichzelf. Maar waar de geldeconomie opkomt, veran-

dert de mens. Gemeenschapsmensen, die duizenden jaren hebben samengewerkt, worden met elkaar concurrerende individuen. Deze benadering van onze economie is hoopvol. Want als wij in belangrijke mate gevormd worden door die economie, valt het wellicht mee met onze aard. En als we die economie veranderen, kunnen we weer sociale wezens worden. We zien nu al een opleving van andere omgangsvormen waarbij mensen van onderop allerlei groene en sociale alternatieven gaan ontwikkelen. **Willem Hoogendijk**
Stichting Aarde & Platform Duurzame en Solidaire Economie

Activistische boeren

Over het activistisch gehalte van de boeren in de rubriek de Activist (D2E #27) valt te twisten. Eieren zonder soja. Toe maar... Kippen hebben veel eiwit nodig. Als je je als boer afvraagt hoe het anders kan, heb ik nog wel een suggestie: ga plantaardige eiwitten produceren. Dat scheelt een slok op een borrel! Een andere boer zegt vegetariërs altijd dat ze biologisch vlees moeten eten zodat de gedwongen op de wereld gekomen kalveren niet in de bio-industrie om zeep worden geholpen, maar in de biologische industrie. Ik zeg altijd tegen vegetariërs dat ze geen melk moeten drinken, want dan steun je even goed de vlees-industrie. **Jochem Kühnen, Ubbergen**

Biomassa

Er is veel discussie over het KNAW-rapport *Biomassa is geen brandstof maar grondstof* (zie ook het interview met Rudy Rabbinge in D2E #27). Dat het KNAW gelijk heeft, toont een simpel gedachte-experiment aan: de Nederlander gebruikt per dag 50 tot 60 keer zoveel energie (uit gas, olie, kolen) als biomassa in de vorm van voedsel. Dus als we wereldwijd de energievoorziening uit biomassa willen halen, is daarvoor 50 tot 60 keer zoveel landbouw en bosbouwgrond nodig. Absoluut onhaalbaar dus. Het eerlijke verhaal is dat we in Nederland al heel veel biomassa importeren als veevoer en daarvoor een gigantisch mestoverschot hebben. Dat moeten we natuurlijk zo efficiënt mogelijk gebruiken, maak er maar biogas van, maar zeg wel dat dit op wereldschaal nooit een oplossing kan zijn. Ditzelfde geldt voor meestook van hout in kolencentrales. Restafval prima, maar geen bossen elders kappen daarvoor. Dus de KNAW heeft gelijk. Ik zou willen dat Milieudefensie zich daarover nadrukkelijker uitspreekt. **G.M.Rosinga, Bilthoven**

De mens achter het milieu

Ik ben misschien een harteloos persoon, maar ik ben het altijd terdege oneens geweest met de opvatting: ‘milieu gaat over mensen’. Natuurlijk snap ik wel waar ‘ie vandaan komt. Het is een tegenargument voor de aloude anti-milieubeweging-stroman dat het milieu redden ten kóste gaat van mensen. Joh!?! Weet je wát pas ten koste gaat van mensen? Milieuvervuiling. Beetje narcistisch vind ik het echter wel om dan mensen maar centraal te zetten in je groene campagnes. Waarom moet het feit dat bos x bestaat of diersoort y exemplaren heeft, op een of andere manier goed zijn voor het levensonderhoud van lokale bevolkingsgroep z (of, ook een goede, ‘voor de wereldbevolking’)? Wat is er mis met plekken waar wild leven enkel en alleen voor zichzelf bestaat?! En hoe verkoop je vervolgens een maatregel die wel goed is voor de Aarde, maar *niet* voor lokale bevolkingsgroep z? (Of pleit je daar dan maar niet voor? Draagvlak boven alles? *Pick your battles!*)

Toch denk ik er nu met meer nuance over. Dat komt door het omgekeerde, omdat mensen over milieu gaan. Maakt technologie meer kapot dan je lief is? Of is het je vriend? Het is een eeuwenoude discussie in de milieubeweging, die in ons cover-artikel over drones (p.24) netjes terzijde wordt geschoven. “Het gaat om de mens achter de drone”, zegt Laurens de Groot er namelijk over. In het artikel over de nieuwe Omgevingswet (p.34) vind je precies hetzelfde. Waar gaat het groene gehalte van de uitvoering van afhangen? Van de beslissingen die raadsleden in provincie of gemeente nemen – de mensen die ‘m gaan uitvoeren dus. En natuurlijk gaat het ook over de mens achter ons geld, zo betoogt Martijn Jeroen van de Linden op pagina 8. Want het maakt een heleboel uit voor de Aarde wie er wel geld maakt en wie niet, wie het financiële systeem beheerst of niet. En zo kom je uit op het privilegevraagstuk. Als mensen over milieu gaan, wélke mensen gaan er dan over? In Uruguay zijn het voornamelijk mannen, zegt Karin Nansen van Friends of the Earth Uruguay (p.14) ons, en dat is niet eerlijk, maar ook, jawel, niet goed voor het milieu.

Als we toch eens zowel konden inzien hoezeer het gewoon mensen zijn die uitmaken wat er met onze Aarde gebeurt, en hoezeer het zou helpen als we onszelf als mensen daarbij niet het belangrijkste zouden vinden...

Annemarie Opmeer, hoofdredacteur

Onder Vuur

Harderwijk versus Dolfinarium-Vrij Europa

Dolfijnen in gevangenschap worden uitgebuit en aangetast in hun welzijn en daar is meer dan voldoende wetenschappelijk bewijs voor. Dat stelt de Dolfinarium-Vrij Europa coalitie, die oproept een einde te maken aan shows en interactieve sessies met dolfijnen in gevangenschap. Hoe staan dolfinaria hier tegenover? We belden Lisette Kars, woordvoerder Dolfinarium Harderwijk. “We willen dat bewijs graag zien. Wij hebben hier twee dierenartsen en mariene biologen rondlopen. Onze dieren zijn gelukkig. We stimuleren natuurlijk gedrag: het zijn nieuwsgierige, sociale dieren die graag spelen. Ze zwemmen in 15 miljoen liter zeewater, waar ook allerlei algen, wieren en visjes in leven. Dat is echt meer dan genoeg ruimte om kilometers per dag in te zwemmen.”

Een studie in Nature laat zien dat een te kleine leefruimte problemen als stereotype gedrag en agressie oplevert. “Dit is in Harderwijk absoluut niet aan de orde! Bovendien, andere onderzoeken in de moderne Europese dolfinaria hebben geen duidelijke stressindicatoren kunnen aantonen bij dolfijnen.”

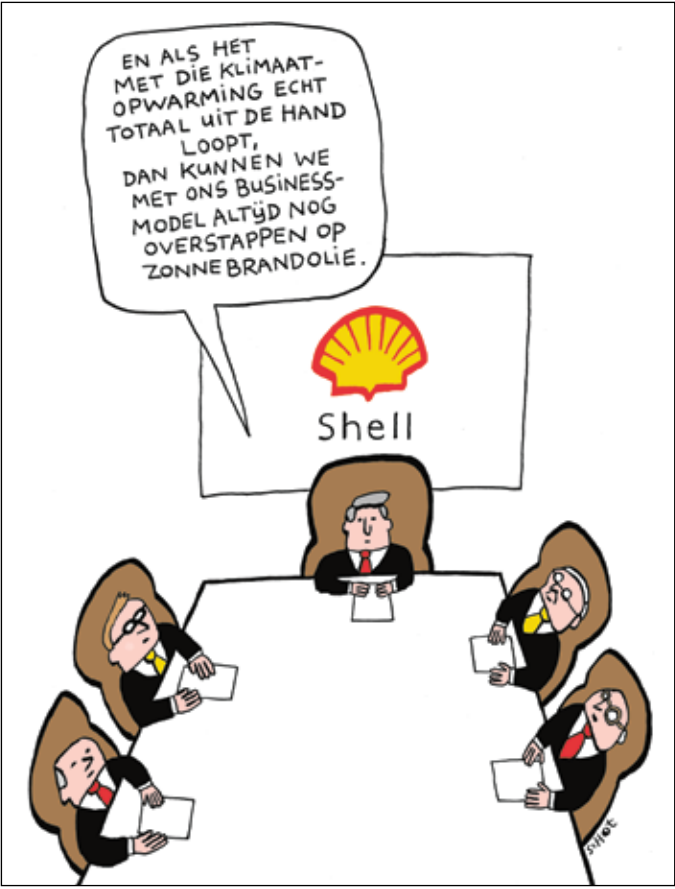
Hoe zie je eigenlijk dat een dolfijn gelukkig is? “Wetenschappelijk gezien zijn het tonen van spelgedrag, succesvolle voortplanting en een lange levensduur erkende aanwijzingen voor een goed welzijn.”

Is het niet een beetje uit de tijd om dieren kunstjes te laten doen? “Integendeel! De uitdaging die wij bieden is een goed alternatief voor de uitdagingen die wilde dolfijnen tegenkomen. De dieren tuin van de toekomst biedt juist meer (inter)actie aan zijn dieren, niet minder, mede om het dierenwelzijn te verhogen.”

Kan een dolfinarium voortbestaan zonder shows? “Voorstellingen vormen maar een klein onderdeel van het leven van onze dieren. Wat dat betreft, ja, misschien zou het wel kunnen. Of het wenselijk is, dat is een andere vraag. De voorstellingen zorgen niet alleen voor uitdaging en vermaak, maar zijn ook dé manier om mensen emotioneel te binden. En daar begint het mee, compassie. Van daaruit is er bij mensen bereidheid om iets over het dier te gaan leren.”

Ik heb bij een dolfinarium toch altijd een beetje een dansende beren idee. “Welnee. Onze dieren hebben ruimte, worden goed verzorgd en worden getraind op basis van positieve beloning. Ze hebben juist een goede band met hun verzorgers en elkaar. In tegenstelling tot dansende beren, die werken onder dwang van pijn en gedrag vertonen uit angst, niet omdat ze vrijwillig deelnemen of er lol aan hebben.”

Tekst Merel van Goor den Held

“Geldschepping is een publieke taak”

Dat zegt Martijn Jeroen van de Linden, bestuurslid van de stichting Ons Geld.
 Tekst **Freek Kallenberg** Beeld **Michiel Wijnbergh**

De huizenbubbel, enorme werkloosheid en toenemende ongelijkheid worden grotendeels veroorzaakt door de manier waarop geld gecreëerd wordt: als schuld door private commerciële banken. Omdat dit onderwerp ontbreekt in het maatschappelijk debat over de bankensector is Ons Geld samen met het toneelgezelschap De Verleiders en econoom Ad Broere een burgerinitiatief gestart. Het doel: geldschepping moet weer in handen komen van de overheid. Na een optreden van de Verleiders in *De Wereld Draait Door* werden in iets meer dan 24 uur de benodigde 40 duizend handtekeningen verzameld. Inmiddels zijn het er al meer dan 100 duizend. Deze maand worden ze aangeboden aan de Kamer.

Wat is er mis met private geldschepping?
 “Om prijzen stabiel te houden moet er geld gecreëerd worden; niet te weinig en niet te veel. Het probleem is dat de overheid dit grotendeels door private banken laat doen. Bijna iedereen denkt

dat banken ‘spaargeld’ uitlenen, maar zo werkt het niet: ieder nieuw krediet verstrekt door een private bank, leidt tot nieuw geld. Er is wel een kasreserveverplichting maar deze is marginaal. Grofweg geldt dat hoe meer krediet banken verstrekken, hoe meer ze verdienen. Banken hebben er dus belang bij zoveel mogelijk mensen in de schulden te steken. De afgelopen decennia is er enorm gepusht om een hypotheek, lening of ander financieel product af te nemen om maar zoveel mogelijk spullen te kunnen kopen en er werd zelfs geadviseerd met geleend geld te gaan beleggen. Deze schuldenmaatschappij bleek niet meer houdbaar toen de schulden niet meer konden worden afgelost. De centrale bank en de overheid schoten te hulp en hebben die schulden deels overgenomen. Maar het gaat nu weer dezelfde kant op. Want het systeem is niet veranderd. Daardoor is het wachten op de volgende ontploffing van een zeepbel.”

Waarom wijst niemand op dit gevaar?
 “Omdat het slecht wordt begrepen. In economieboeken wordt de werking van

ons geldsysteem vaak verkeerd uitgelegd. Ook veel economen begrijpen het niet of ontkennen het. Echter, vorig jaar brachten zowel de Bank of England als ING een rapport uit waarin ze bevestigden wat wij al langer roepen: banken creëren geld. Dus economen kunnen er niet meer onderuit. Maar voor politici is het nog een te radicaal onderwerp.”

Daarom gaat het debat nu vooral over de bonussen van ABN Amro?
 “Ja, maar daartoe moeten we ons niet laten verleiden. De wezenlijke vraag is waarom geldschepping het privilege is van private banken? Hierdoor verdienen ze kapitalen en kunnen ze zich grote kantoren in de centra van steden veroorloven. Die kopen ze met zelfgemaakt geld, dat is een gigantisch voordeel. Waarom mogen andere instellingen dat niet? Waarom krijgt Milieudefensie niet het privilege om uit niets geld te creëren zodat ze windmolenparken kan neerzetten? Waarom wordt geldcreatie niet ingericht in het algemeen belang? Het recht op geldscheping moet gedemocratiseerd worden.

Daarover moet het debat gaan. Niet over bonussen.”

Is het een belangrijk debat voor de milieubeweging?
 “Als je een duurzame en eerlijke economie wilt, ontcom je er niet aan het geldsysteem aan te pakken. De Eerlijke Bankwijzer bijvoorbeeld, onderzoekt wel waar het geld dat banken creëren wordt geïnvesteerd, en ze pleiten ervoor dat dit in duurzame en eerlijke projecten gebeurt. Prima, maar het probleem is fundamenteeler. Dat geld als bankschuld met rente wordt gecreëerd, legt een bepaalde druk op de maatschappij om almaar meer te produceren om schulden af te lossen. Is dat verenigbaar met een groene circulaire economie? Ik denk het niet.”

Waarom is geldschepping door een overheidsinstelling eerlijker en duurzamer?
 “Als geldschepping in handen komt van de overheid kan die daarmee maatschappelijke doelstellingen nastreven. Waarom slagen we er niet in de huizen

en gebouwen in Nederland in 10 jaar energieneutraal te maken? De kennis en technologie zijn er. De bouwbedrijven staan klaar, maar het geld ervoor ontbreekt. Banken willen het niet financieren. Maar als nieuw geld in omloop komt via de staat of andere publieke instelling kun je dit geld op basis van politieke besluiten, dus democratisch, hieraan besteden.”

Economen en veel politici zullen zeggen dat je dit soort besluiten over moet laten aan de vrije markt, die weet het beste waar het geld nodig is.
 “Er is helemaal geen vrije markt. In het huidige systeem zijn publiek en privaat hecht met elkaar verbonden. De grote, *too-big-to-fail*, banken lopen geen enkel risico en kunnen goedkoper lenen omdat ze door de staat worden gedekt. Kredietunies, peer-to-peer leenplatformen, maar ook een bank als Triodos, hebben daardoor geen gelijke kans. Door kredietverlening en geldscheping te scheiden, zoals wij bepleiten, krijg je een veel eerlijkere markt. Geldcreatie is een publieke taak die ondergebracht dient te worden bij een vierde macht. Kredietverlening hoort thuis op de markt. Particuliere banken blijven bestaan en gaan functioneren als intermediair. Ze moeten dus eerst geld van spaarders werven voordat ze een krediet kunnen verstrekken. Als burger kun je dan kiezen om je geld te stallen bij een commerciële bank die je hoog rendement belooft, maar met het risico dat je je geld kwijtraakt omdat de bank omvalt. Je kunt er ook voor kiezen je geld in een kredietunie of peer-to-peer lening te stoppen. Of je laat geld staan op een transactierekening bij de centrale bank. Hier staat je geld veilig, maar ontvang je geen rendement. Die keuzemogelijkheid moet er komen maar is er nu bijna niet.” □

Commentaar

Tragiek

Milieugoeroe Wouter van Dieren is sinds een aantal weken het middelpunt van een rel over mogelijke gaswinning op ‘zijn’ Terschelling. In meerdere opzichten een tragisch verhaal. Van Dieren is, naar eigen zeggen, dé makelaar van alle belangen rond energie en duurzaamheid. Zo nam hij begin deze eeuw het initiatief voor gasboringen in de Waddenzee in ruil voor het stoppen van de kokkelvisserij. Deze visserij was funest voor het ecosysteem. Gaswinning echter kon met de modernste technieken geen enkel kwaad, zo meende hij. Milieuorganisaties waren fel tegen, maar Van Dieren trok aan het langste eind. De gaswinning kwam er, de kokkelvisserers werden uitgekocht en als deel van deal werd in 2004 het Waddenfonds gesticht, waaruit Terschelling de afgelopen jaren 12 miljoen ontving voor natuurontwikkeling en duurzaamheidsprojecten. Dit ‘win-win-model’ wilde Van Dieren graag herhalen toen het Nederlandse bedrijf Tulip Oil hem vroeg het draagvlak te onderzoeken voor haar plannen voor de exploitatie van een klein gasveld aan de noordkust van Terschelling. Hij riep een klankbordgroep in het leven met prominente Terschellingers en zette in op een hoge compensatie voor de eilanders. De aardbevingen in Groningen gooiden echter roet in het eten. Gaswinning bleek ineens helemaal niet zo veilig. De eilanders waren in rep en roer en Van Dieren werd beschuldigd van belangenverstrengeling en achterkamertjespolitiek. Telefonische bedreigingen volgden en de klankbordgroep hief zichzelf snel op. Tragisch voor Van Dieren die er ongetwijfeld het beste uit heeft willen slepen voor zijn eiland. Maar de grootste tragiek is dat zijn model niet meer van deze tijd is. De afgelopen decennia gingen de onderhandelingen tussen milieubeweging, overheid en industrie altijd over het beperken van de milieuschade van economische activiteiten. Als beperking niet mogelijk was, dan moest er tenminste gecompenseerd worden. Voor elke nieuwe snelweg een ecologische zone en voor elke boorlocatie een compensatiefonds. In deze eeuw gaat het er niet langer om de milieuschade van economische activiteiten te beperken, maar om ecologische wetten als uitgangspunt te nemen van economische activiteiten. Dan is er geen schade en dus is compensatie niet nodig. Want waarom naar gas boren op een eiland waar wind en zon in overvloed aanwezig zijn? Laat het gas lekker in de grond. Daarop moeten milieugoeroes inzetten.

Freek Kallenberg, redacteur

NEDERLAND

Biomassa voor kolencentrales

Milieuorganisaties en energiebedrijven zijn het eens over de duurzaamheidseisen voor bio-massa die in Nederlandse kolencentrales wordt bijgestookt. Biomassa moet 1,2 procent leveren van de 14 procent duurzame energie die in het Energieakkoord is afgesproken voor 2020. De biomassa moet uiteindelijk FSC gecertificeerd of gelijkwaardig zijn, en mag niet speciaal voor de bijstook worden gekapt. Hoe je bepaalt wat ‘gelijkwaardig aan FSC’ is, moet nog worden afgesproken. Is het biomassa-akkoord een succes? “Echt blij worden we van biomassabijstook in kolen-centrales nooit”, reageert Joris Wijnhoven van Greenpeace. “Maar met het akkoord zijn grotere rampen voorkomen. Er wordt de helft minder biomassa bijgestookt. Duurzaamheids-criteria voor bijstook zijn uniek in de wereld. Al houden we een slag om de arm omdat veel details nog moeten worden uitgewerkt.” Is het niet wrang dat de kolencentrales met de bijstook subsidie opstrijken voor duurzame energie? “In zekere zin wel, maar de kolen-centrales blijven draaien dankzij de lage prijs van de kolen, niet dankzij de subsidie voor duurzame energie. En wij houden onze handen vrij voor juridische actie tegen de kolen-centrales op de Maasvlakte en in Groningen”, besluit Wijnhoven.

Lees meer over het akkoord op downtoearthmagazine.nl: “Eindelijk, een akkoord over bijstook van houtpellets. Redt dit de moerasbossen?”

GRONINGEN

Gaswinningsbesluit aangevochten

De Groninger Bodem Beweging (GBB), Milieudefensie, de Natuur en Milieufederatie Groningen en de Waddenvereniging zijn bij de Raad van State in beroep gegaan tegen het gaswinningsbesluit van minister Kamp. De organisaties willen dat de gaswinning veel verder omlaag gaat dan de 39,4 miljard kuub waar Kamp mee heeft ingestemd. Zij beroepen zich hierbij op het Europese Verdrag van de Rechten van de Mens en op de Nederlandse Grondwet. “Als minister Kamp de veiligheid van de Groningers blijft bagatelliseren moeten we een vermindering van de gaswinning bij de rechter afdwingen”, stelt Ike Teuling van Milieudefensie. “De Groningers mogen niet de dupe worden van de Nederlandse gas-verslaving. Wij roepen de minister op nu werk te maken van duurzame energie en gasbesparing. Het is de hoogste tijd om de weg naar een fossielvrije samenleving in te slaan.” – Bron: Milieudefensie

Nigeria: Protest tegen plannen privatisering drinkwater Lagos +++ **Verenigd Koninkrijk:** *The Guardian* begint petitie om fossiele investeringen van haar eigen sponsor, de Bill & Melinda Gates Foundation, te beëindigen +++ **50 procent meer** van de slecht afbreekbare ‘vochtige doekjes’ via wc als afval op Britse stranden aangespoeld +++ **Flashmob** van beroemde detectives speurt in British Museum naar Deepwater Horizon-crimineel en museumsponsor BP +++ **Italië:** Activisten saboteren bouwplaats HSL Milaan – Genua +++ **Duitsland:** Coca-Cola wil af van hervulbare PET-fles +++ **Frankrijk:** Luchtkwaliteitswet Alpen geeft direct resultaat +++ **Zwitserland:** Credit Suisse financiert nog altijd ontbossing ondanks eigen regels +++ **Verenigde Staten:** Grote investeerder

BRAZILIË

Actie tegen gentechbomen

Het verzoek van biotechbedrijf FuturaGene om genetisch gemodificeerde eucalyptusbomen toe te staan in Brazilië leidde begin maart tot protesten. In São Paulo werden gentechzaailingen van FuturaGene preventief gerooid door duizend vrouwen van land-loze boerenbeweging MST. Tegelijkertijd verstoorden driehonderd activisten van La Via Campesina de bijeenkomst van de Braziliaanse commissie die over de goedkeuring van de gentech-eucalyptus zou beslissen. In de Verenigde Staten en Nieuw-Zeeland werden solidariteitsbijeenkomsten gehouden. In april komt de Braziliaanse commissie opnieuw bijeen voor een besluit op het verzoek van FuturaGene. Een vergelijkbaar verzoek van het bedrijf ArborGen om een gentech-eucalyptus toe te staan wacht in Amerika op een besluit van het ministerie van Landbouw, de USDA. – Bron: Campaign to Stop GE Trees

STEDEN

Eerste meetresultaten luchtvervuiling

Als de luchtkwaliteit niet snel verbetert, haalt Nederland de Europese norm voor luchtkwaliteit dit jaar niet. Die conclusie trekt Milieu-defensie op basis van de eigen metingen van stikstofdioxide in de lucht. Samen met bewoners worden op 58 drukke straten metingen uitgevoerd. Op tweederde van de locaties werden in januari en februari overschrijdingen van de Europese norm voor stikstofdioxide geconstateerd. “Als de luchtkwaliteit niet snel verbetert en het jaargemiddelde zo slecht blijft dreigen er boetes uit Brussel, oplopend tot honderden miljoenen euro's”, zegt Ivo Stumpe van Milieu-defensie. De hoogste concentratie werd gemeten op de Javastraat in Den Haag, gevolgd door de Valkenburgerstaat in Amsterdam. In Rotterdam voert de Stadhoudersweg de lijst van meest vervuilde plekken aan; in Utrecht is dat de Marnixlaan. – Bron: Milieudefensie

Foto: Maria Morri/Flickr cc

GROOT BRITTANNIË

Gigantisch egelreservaat in Warwickshire

De egel, of *hedgehog* (letterlijk: heg-varken) heeft het moeilijk in Groot-Brittannië. In de jaren vijftig struinden er nog zo'n 30 miljoen rond, nu nog maar anderhalf miljoen. Veel heggen en andere habitats voor het stekelige doch aibare beestje zijn verdwenen. Daarom hebben de Engelsen in Warwickshire een negentig hectare groot reservaat voor de egels ingericht. Die moeten in de bossages en tuinen van buurtbewoners makkelijker aan eten en een partner komen. Particulieren worden uitgenodigd om gaten in hun tuinhekken en schuttingen te maken, zodat de egels overal lekker kunnen rondsnuffelen. Men hoopt dat de egels vanuit hun nieuwe toevluchtsoord de omgeving 'rekoloniseren.' Of zoals een woordvoester van de *Happy Hogs Hedgehog Rescue* zegt: “De toekomst ziet er nu nog somber uit, maar het is niet te laat om het tij te keren.” – Bron: BBC

NEDERLAND

Hoe groot is uw scheur?

Kamerleden Vos en De Vries (PvdA) hebben minister Kamp opnieuw vragen gesteld over het onderzoek naar scheurtjes in kern-centrale Borssele. Aanleiding is het laatste onderzoek in België van de kerncentrales in Doel en Tihange, waarbij opeens 60 procent meer scheuren werden ontdekt. De Kamerleden willen weten of de apparatuur voor het onderzoek bij Borssele in 2013 wel even gevoelig was afgesteld, als bij het laatste onthullende onderzoek van Doel. Kamp en energiebedrijf EPZ houden het eindrapport van het scheurtjesonderzoek in Borssele geheim. Stichting Laka is een petitie begonnen waarin openbaarmaking van het scheurtjesonderzoek wordt geëist. In België ondertussen zijn de laatste gegevens over scheuren in de reactor van Doel aanleiding voor de campagne ‘Hoe groot is uw scheur?’. Burgers sturen foto's van scheuren in hun eigen omgeving naar een website om actie te eisen tegen de scheuren in de kerncentrale. – Bron: www.laka.org

INDONESIË

Milieuactivist Indra Pelani vermoord

De 22-jarige Indra Pelani werd eind februari dood gevonden in een moeras op vierhonderd meter van de weg. Pelani was actief bij de plaatselijke boerenunie. Hij was samen met collega Karim van WALHI (Friends of the Earth Indonesië) op weg naar de rijstoogst, toen ze door een checkpoint moesten op een acaciaplantage van het bedrijf Asia Pulp & Paper (APP). Bij een woordenwisseling met de bewakers werden de laatsten gewelddadig en kreeg Pelani klappen. Karim wist

weg te komen om alarm te slaan. Toen hij met hulp terugkwam was er van Pelani echter geen spoor meer te bekennen. De dienstdoende bewaker ontkende iets te weten van het incident. De volgende dag vond de politie Pelani's lichaam, dat sporen van zwaar geweld vertoonde. Er wordt gezocht naar zeven verdachten, vermoedelijk de door APP ingehuurd bewakers. APP distantieerde zich onmiddellijk van de brute moord. – Bronnen: FOEI, Mongabay

POLEN

Ruim baan voor groene energie

Het Poolse parlement heeft onverwacht een wet aangenomen om de productie van hernieuwbare energie te stimuleren. De wet zorgt voor vaste teruglevertarieven voor kleine producten die tot 4 kilowatt aan groene stroom produceren. In het oorspronkelijke wetsvoorstel zouden vooral grote energiereuzen van de subsidies profiteren. Friends of the Earth Polen, Polski Klub Ekologiczny, is blij dat het amendement voor 'prosumenten', producerende consumenten, het heeft gehaald. “Dit is een heel positieve verandering in het denken over hernieuwbare energie”, vindt Urszula Burkot van de Poolse milieuorganisatie. Maar helemaal gerust op de uitkomst is zij niet. “We zijn bang dat het ministerie van Economische Zaken in de toekomst alsnog met juridische maatregelen komt om de ontwikkeling van hernieuwbare energie tegen te gaan”, aldus Burkot. De invulling van de Poolse groene energiepolitiek zal afhangen van de verkiezingen in oktober, zegt Energieprofessor Andrzej Ancygier op nieuws-site Euractiv.

PNC ziet steeds minder brood in financieren dagbouw kolenmijnen +++ **Gemeenschappelijke zonne-energie**, bekend als 'community solar gardens', steeds populairder +++ **Indonesië:** *Responsibank*, de Indonesische Eerlijke Bankwijzer, deelt bij lancering enkel onvoldoendes uit +++ **Kenia:** Alle onderschepte ivoor wordt dit jaar verbrand, zegt president Kenyatta +++ **Jamaica:** 560 kiloton CO₂-uitstoot en 26 miljard dollar bespaard sinds Wigton windpark in 2004 geopend werd +++ **Bolivia:** Intentieverklaring met Brazilië voor twee grote waterkrachtprojecten +++ **Nederland:** Aantal megastallen in acht jaar verdrievoudigd naar 803 bedrijven +++ Rechter doet 14 juli uitspraak in hoger beroep **Milieudefensie vs. Shell** om olievervuiling Nigeria +++

Kort | Van onze website

Tekst Annemarie Opmeer *Down to Earth* publiceert nog veel meer dan je misschien denkt. Onze website is geheel vernieuwd en staat vol stukken die niet in het magazine verschijnen. Hier lichten we er een paar uit, maar er staat nog veel meer op **downtoearthmagazine.nl**. **Klik!**

Actueel

Twee keer ontbossing

Door: Han van de Wiel | Lengte: 1250 woorden
Url: downtoearthmagazine.nl/nederland-koploper-illegale-ontbossing-voor-landbouwproducten
Lengte: 1700 woorden
Url: downtoearthmagazine.nl/eindelijk-een-akkoord-over-bijstook-van-houtpellets-redt-dit-de-moerasbossen

Op onze website verschenen twee artikelen over het wereldwijde verlies van bos. Nederland blijkt namelijk koploper illegale ontbossing voor landbouwproducten, zo toonde een rapport aan. We interviewden Saskia Ozinga van Fern daarover. Ook is er een nieuw akkoord tussen bedrijfsleven en milieuorganisaties om de bijstook van hout in energiecentrales aan banden te leggen. Gaat dit de Amerikaanse moerasbossen redden?

Lezing

Toekomst van de commons

Studium Generale van de Universiteit Utrecht. Beheer kunnen we vaak beter door de mensen zelf laten doen. Lees in dit verslag hoe zelfs de grote vraagstukken als klimaatverandering zijn gebaat bij lokale initiatieven.

Door: Manuel Beterams | Lengte: 900 woorden
Url: downtoearthmagazine.nl/lokale-actie-kan-mondiale-tragedie-voorkomen

Volgens de heersende opinie is het beheer van de ‘commons’, zoals onze bossen, oceanen en de atmosfeer, alleen bij de overheid of de markt in goede handen. Onterecht, zo bleek tijdens de bijeenkomst ‘Landjepik’ van

Recensie

Er is geen planeet B

Door: Wendy Koops | Lengte: 900 woorden
Url: downtoearthmagazine.nl/klimaatfilm-marianne-thieme-er-is-geen-planeet-b

De Partij voor de Dieren presenteert zich al een tijd als de enige partij met een planeetbrede visie. Lees onze recensie van *One Single Planet*, een klimaatfilm over de eindigheid van de aarde.

Wedstrijd

Hoe help je de otter?

Door: Manuel Beterams | Lengte: 850 woorden
Url: downtoearthmagazine.nl/het-plan-om-de-nederlandse-otter-te-helpen-betrek-autoverzekeraars

Foto: Niall Benvie

Autoverzekeraars laten investeren in faunapassages en zo de overheid te hulp schieten; met dit idee won Andy Palmen de Otter Challenge. Doel van deze wedstrijd is dat er in 2020 duizend otters in Nederland rondlopen.

Achtergrond

Stille auto's

Door: Rijkert Knoppers | Lengte: 700 woorden
Url: downtoearthmagazine.nl/geruisloze-elektro-auto-verademing-of-ramp

Elektrische voertuigen produceren tijdens het rijden geen of nauwelijks geluid. Eindelijk meer stilte, vinden veel mensen. Anderen zien het liefst dat elektro-auto's kunstmatige geluiden gaan voortbrengen – dat zou veiliger zijn. Lees in dit stuk over de dilemma's en de nieuwe technieken in ontwikkeling die uitkomst kunnen bieden. Inclusief geluidsfragmenten.

Down to Earth digest

Door: Annemarie Opmeer
Nieuw online! Er komen zoveel wetenswaardige artikelen, mooie beelden en grappige filmpjes voorbij in het buitenlandse milieunieuws, dat *Down to Earth* die voortaan bijeenveegt in een weekoverzicht. Lees de updates en je bent helemaal bij!

Foto: Dave Gingrich/Flickr cc

Achtergrond

Geweld voor soja in Brazilië

Door: Cornell Evers | Lengte: 2800 woorden
Url: downtoearthmagazine.nl/sojaproductie-in-brazilië-geweld-tegen-mens-en-natuur

De Braziliaanse regering heeft de soja-industrie tot haar vlaggenschip gemaakt. Dat is misschien goed voor de economie van het land, maar milieu, inheemse volken en kleine boeren betalen de rekening. Lees hier over het spoor van geweld en vernieling in de Amazone.

Bijlo belt...

... Halbe Zijlstra, VVD

“Zijlstra.”
“Halbe Zijlstra?”
“Spreek u mee.”
“Dag met Vincent Bijlo.”
“O nee toch, die van die linkse praatjes?”
“Ja, die. Mag ik u wat vragen over uw proefballon?”
“Nou, vooruit, ik respecteer het vrije woord, ik zal uw gebazel aanhoren. Welke bedoelt u? Die over dat we dictators als handelspartners veel serieuzer moeten nemen, of die over die flutdeal met Iran?”
“Nee, die waren allemaal al lekgeprikt. Ik wilde graag iets weten over uw wetsvoorstel om Rijksambtenaren te verbieden de woorden ‘klimaatverandering’ en ‘global warming’ te gebruiken.”
“Niet alleen Rijksambtenaren. Elke Nederlandse ingezetene moet zich onthouden van het bezigen van deze woorden.”
“Welke woorden?”
“Die u daarnet in uw mond nam.”
“Wat zei ik dan?”
“Dat herinnert u zich best, met uw geheugen is volgens mij niets mis, u bent kampioen oude koeien uit de sloot halen, met uw Halve Zoolstra, ontzettend kinderachtig – het klimaat is sindsdien echt veranderd. Het politieke klimaat bedoel ik natuurlijk! U zou mij eigenlijk excuses moeten maken, ik heb de kunstensector weer gezond gemaakt.”
“De echte ‘entartete kunst’ is wel weggesaneerd, ja. Maar terug naar uw voorstel. Waarom mogen wij geen ‘klimaatverandering’ en ‘global warming’ meer zeggen?”
“Omdat er geen greintje bewijs is dat het klimaat verandert en dat de aarde opwarmt. Zodra iemand die woorden gebruikt, verkoopt diegene linkse onzin en kleurt dus de discussie.”
“Maar hoe verklaart u dan het smelten van de poolkappen en de permafrost, de toename van extreem weer en de stijging van de temperatuur?”
“Dat is gewoon zo. Het zijn allemaal processen. Dacht u werkelijk dat wij daar enige invloed op hebben? Ik vind het aanmatigend, dat gekoketteer met die klimaatver...”
“Het is net als met ‘geen ja en geen nee’, als het niet mag, zeg je het juist wel.”
“Nee, ik niet, ja, ik bedoelde klimaatver... ver...”
“Verandering.”
“U zegt het expres, om mij te pesten.”
“Natuurlijk niet! Ik bezig uw eigen gekoesterde vrije woord. Zeg, wat is eigenlijk de rol van dictators in klimaatverandering?”
“In een stabiele dictatuur verandert het klimaat niet en daarom kunnen wij daar goed zaken mee doen.”
“Maar het westen heeft de afgelopen decennia niets anders gedaan!”
“Dat weet ik ook wel, maar ik moet me toch profileren?”
“Ja, dat is waar. Wat wordt uw volgende proefballon?”
“Hoe vuiler de auto, hoe minder fiscale bijtelling. De vervuiler bespaart.”
Vincent Bijlo

Illustratie: Renée Gubbels

Uruguary verandert snel, net als heel Zuid-Amerika. Het kampt met veelkoppige milieuproblemen die als radartjes in elkaar grijpen: waterproblematiek, ontbosing voor grootschalige landbouw, biodiversiteitsverlies, gentech soja en maïs, problemen door pesticiden- en kunstmestgebruik. REDES, Friends of the Earth Uruguay, kijkt naar milieuproblemen vanuit het perspectief van sociale rechtvaardigheid. REDES staat dan ook voor *Red de Ecología Social*, netwerk voor sociale ecologie. Dat betekent in de praktijk, zo somt Karin Nansen op: verzet tegen vrijhandelsverdragen, campagnes tegen de privatisering van water, een zadennetwerk voor biodiversiteit in de landbouw, dat bovendien strijdt voor het recht om gentechvrij te blijven. Binnenkort gaat ook schaliegas spelen in Uruguay. En uiteraard is er de strijd voor voedselsoevereiniteit.

Wat is voedselsoevereiniteit?

“Voedselsoevereiniteit is het recht om zelf te bepalen hoe je voedselsysteem eruitziet. Als er over de wereldvoedselproblematiek

gepraat wordt, gaat het vaak over of mensen toegang tot voedsel hebben, of ze een eerlijke prijs krijgen voor hun producten, of ze voldoende geld krijgen als ze hun land verkopen aan een groot agribedrijf. Maar voedselsoevereiniteit gaat dieper. Het gaat over het recht om zelf op het land te produceren, om zelf te bepalen wát je verbouwt en voor welke markt. Het gaat ook over het recht op gezond voedsel, op cultureel passend voedsel, op agro-ecologie, ecologisch verantwoord kunnen verbouwen. In Latijns-Amerika wordt de beweging naar voedselsoevereiniteit getrokken door ngo's, waaronder de internationale boerenbeweging Via Campesina.

In Uruguay lijkt het niet slecht te gaan, we kennen niet de grote problemen die Paraguay kent. Daar staat een rechtse regering toe dat er met geweld mensen van hun land worden gejaagd. Hier hebben we een progressieve regering, die gelooft in de beloften van grootschalige landbouw. Hier worden mensen niet vermoord, maar ze krijgen geld geboden voor hun land, op dit moment heel veel geld. Niet iedereen verkoopt het land, echter, en degenen die overblijven hebben te kampen met sociale druk

en besmettingsproblemen met genteczaden, pesticiden en kunstmest. Dit is landroof met andere middelen. Mensen worden alsnog van hun land verwijderd. Voor de individuele mensen is het niet zo slecht, maar voor het land is het verschrikkelijk natuurlijk. In de laatste tien jaar is 20 procent van de kleine boeren gestopt, waarvan 70 procent zeer kleine boeren met 1 tot 10 hectare land. Er wordt ook hier ontbost, we hebben ook hier problemen met watervervuiling, vooral door kunstmest. Deze ontwikkeling is buitengewoon slecht voor de biodiversiteit en voor de autonomie van mensen.

Duurzaamheid, mensenrechten en gelijkheidsstrijd zijn daarom onderdeel van de definitie van voedselsoevereiniteit. Dat is wat zelfbeschikkingsrecht betekent. Vrouwen in het bijzonder zijn cruciaal geweest in het ontwikkelen van de voedselsovereiniteitsbeweging, want ze spelen een fundamentele rol in de voedselproductie.”

Wat is die fundamentele rol?

“De ‘producent’ wordt altijd gezien als de man, en de vrouwen als hun ‘helpers’. Als er een landbouwkundig ingenieur langskomt →

“Vrouwen houden het lokale landbouwsysteem overeind”

De strijd om voedselsoevereiniteit en rechten voor vrouwen gaat in Uruguay hand in hand. Karin Nansen is medeoprichter van en coördinator bij REDES, Friends of the Earth Uruguay, en vertelt waarom de strijd voor duurzaamheid en gelijke rechten onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Tekst **Annemarie Opmeer** Beeld **Dinand van der Wal**

→ voor een zakelijk gesprek, dan vraagt hij waar haar echtgenoot is. Maar vrouwen nemen net zo goed deel aan productie in het veld. Gemiddeld zijn het vaker vrouwen die verantwoordelijk zijn voor het verbouwen van het voedsel dat de familie zelf eet. Mannen verbouwen vaker de *cashcrops* (zoals maïs) die op de binnenlandse markt verkocht worden. Het verbouwen van eigen voedsel is niet alleen van belang in de huiselijke sfeer, maar ook in de publieke sfeer. Dankzij deze eigen voedselproductie bestaan veel kleine boerenbedrijven nog, want veel bedrijven die alleen *cashcrops* verbouwen, zijn vaak niet rendabel. Het voedsel dat vrouwen verbouwen houdt het hele lokale landbouwsysteem overeind.”

Hoe is hun perspectief anders?

“Die vrouwen denken op een andere manier over investeringen, nemen andere beslissingen over zaaigoed en grondbewerking, want zij moeten denken op de zeer lange termijn: dat stuk land moet de familie tot het eind der tijden kunnen voeden op een gezonde manier. Vaak zijn het ook vrouwen die zorgen voor ouderen en kinderen, en die daarom weten wat voedsel betekent voor de gezondheid en de toekomst van de familie. Eind jaren 90 werd Uruguay zwaar getroffen door de economische crisis. Voor de *cashcrops* hadden mannen de jaren ervoor geïnvesteerd in dure machines, want zij zijn doorgaans degenen die beslissen wat er met het geld gebeurt. Veel plattelandsvrouwen die we erover spraken zeiden: ‘Als onze echtgenoten naar ons geluisterd hadden, zaten we nu niet zo diep in de schulden.’ Daarom is het noodzakelijk dat vrouwen het recht hebben hun eigen economische beslissingen te nemen.”

Wat betekent het dat je de rol van vrouwen wilt waarderen?

“Ja, wat betekent dat? Wil je hun werk gaan

betalen? Dit proces bestaat uit experimenteren. Op dit moment willen we vooral vrouwen een stem geven. Zij zijn deelnemers aan het politieke proces, ze hebben macht, die moeten ze gebruiken. Uruguay is geïnspireerd door de landen om ons heen. In Brazilië, Paraguay en Chili zijn vrouwengroepen onderdeel van Via Campesina. In Brazilië is er een sterke afdeling van de Wereldmars die zich inzet voor voedselsoevereiniteit voor Vrouwen en agro-ecologie. Ons netwerk van plattelandsvrouwengroepen bestaat uiteraard uit vrouwen alleen. Het zadennetwerk is op hele families gericht. We proberen bij REDES qua representatie en contactpersonen op ten minste 50 procent vrouwen te komen. Als je zo denkt, verandert je strategie.”

Hoe heeft het jullie strategie beïnvloed?

“Het is bijvoorbeeld nodig dat vrouwen onderdeel zijn van het zadenruilnetwerk. Dit netwerk is een samenwerkingsverband van organisaties en bestaat uit 27 lokale groepen. Het werkt als een soort netwerk van zaaigoed: boeren krijgen zaad en geven een deel van de zaadopbrengst terug, niet noodzakelijk hetzelfde zaad. Er wordt geïnventariseerd wat de behoeftes zijn, welke zaden beschikbaar zijn en wat er geproduceerd wordt. De landbouwkennis, kunde en behoeftes van vrouwen zijn cruciaal hiervoor. De familielandbouw die onder andere door vrouwen gedaan wordt, fungeert op deze manier als een levende zaadbank van cultureel erfgoed. Biodiversiteit in de landbouw is hiervan afhankelijk. Traditionele maïsrassen, bijvoorbeeld, verdwijnen als er alleen voor de markt verbouwd wordt.”

Hebben jullie veel last van de opkomst van gentechmaïs en -soja?

Wat altijd gezegd werd, dat lokale landbouw en grootschalige projecten naast elkaar zouden kunnen bestaan, blijkt niet waar. De

Biografie

Opleiding: Studeerde social sciences, social ecology.
Functies: Werkte jarenlang met plattelandsvrouwen in Uruguay en andere landen in Latijns-Amerika.
Mede-oprichter van Friends of the Earth Uruguay/REDES in 1988. Momenteel REDES-programmacoördinator

opkomst van gentechsoja is enorm, er groeit hier nu al 1 miljoen hectare gentechsoja. De kleine boeren die daarnaast zitten, hebben last van besmetting met pesticiden en kunstmest, en problemen met de watervoorziening. De andere bedreiging is genetisch gemodificeerde maïs. Uit ons onderzoek is gebleken dat er besmetting plaatsvindt tussen gentechmaïs en lokale maïsrassen. In het zadennetwerk stoppen we veel moeite in het screenen van het zaad, want als boeren in het netwerk niet gentechvrij kunnen verbouwen, kunnen ze hun maïsproducten niet als biologisch verkopen. Dat is een enorm probleem. We lopen aan tegen hetzelfde probleem als vrijhandels- en investeringsverdragen overal veroorzaken: grote buitenlandse bedrijven dwingen een positie af op basis van getekende verdragen, onafhankelijk van de gevolgen, en dwingen Uruguay hun landbouw te hervormen via een geschillencommissie als niet aan de verdragen wordt voldaan. Precies zo’n constructie vrezen we ook in het geval van schaliegas. Binnenkort mag er verkend worden of hier schaliegas gewonnen kan worden, maar de mogelijkheid bestaat dat de overheid daarna niet meer kan beslissen dat ze het niet wil, dankzij bilaterale investeringsverdragen. De bevol-

“Het gevaar bestaat dat vrouwen, in plaats van slachtoffers, nu heiligen zijn die de aarde moeten redden”

king verliest op die manier hun zelfbeschikingsrecht. Dit is geen ongegronde vrees, overigens. Philip Morris, de Zwitserse tabaksgigant heeft onlangs een geschil met Uruguay neergelegd bij het ICSID, het Internationaal Centrum ter beslechting van Investeringsgeschillen, onderdeel van de Wereldbank, wegens dat we hier antirookmaatregelen nemen. Omdat er een bilateraal investeringsverdrag tussen Uruguay en Zwitserland is, kon het Zwitserse Philip Morris ons verwijten dat wij hun hiermee economische schade toe te brengen. ”

Merk je in de steden iets van de leegloop van het platteland?

“Op zich is het voor uitgekochte boeren geen slecht leven in de stad. Vaak zijn het oudere generaties die toch al geen opvolger voor de boerderij hadden, en ze hebben flink geld gehad voor hun land, dus ze komen niet in de armoede terecht. Ze kunnen een prima leven leiden. Maar Montevideo, onze hoofdstad, begint wel een steeds groter beslag op de omgeving te leggen. Mensen in de stad zijn steeds onwetender van wat er op het platteland gebeurt. Toch kan soms de bewustwording ineens toenemen. In 2013 hadden we een probleem met de watervoorziening. Door overmatig gebruik van landbouwgif en kunstmest in de grootschalige landbouw was er een enorm algenprobleem. Dat was een wake-upcall voor de stedelingen. Wat is er aan de hand met ons water? Waarom? Mensen wilden weten wat er precies speelde en het werd een groot

schandaal. En momenteel is er vanuit de steden een grote roep om labeling van gentech op voedsel.”

Zijn vrouwen eigenlijk niet juist beter af in de steden dan op het platteland?

“Onze bedoeling is niet om vrouwen koste wat kost in dezelfde traditionele rollen te houden. Natuurlijk is je eigen geld verdienen belangrijk, en zijn toegang tot en gelijke rechten op de arbeidsmarkt manieren om autonomie en emancipatie te krijgen. Maar er zijn een heleboel vrouwen op het platteland. Dat is geen romantisch verhaal. In de jaren 90 was het voor plattelandsvrouwengroepen die net begonnen echt heel moeilijk. Het kan moeilijk zijn om echtgenoten ervan te overtuigen om vrouwen het huis uit te laten gaan naar bijeenkomsten. De beweging wordt getrokken door enorm krachtige vrouwen, maar dat zijn niet de enige vrouwen die je wilt bereiken. Soms is het zelfs een kwestie van ervoor zorgen dat vrouwen praktisch in staat zijn om te kunnen komen. Op het zaadfestival eind dit jaar bijvoorbeeld, zorgen we ervoor dat mensen hun kinderen mee kunnen nemen. Er zijn activiteiten, er is begeleiding. Als dat er niet is, zullen veel vrouwen niet kunnen komen.”

Strijkt de strijd voor vrouwenrechten sommige mensen niet tegen de haren in?

“Meestal praten mensen niet over gender, want het is een makkelijke manier om problemen te krijgen. Het is niet makkelijk om over feministische zaken te praten. REDES

werkt vanuit een feministisch perspectief, maar veel vrouwen waarmee we werken zien zichzelf niet als feminist, vaak omdat ze bang zijn om buitengesloten te worden. Dat hoeft ook niet. Maar we zijn wel eerlijk en open over waar we onze denkbeelden vandaan hebben.”

Zit er geen gevaar in de nadruk op de empowerment van vrouwen?

“Het gevaar bestaat dat vrouwen in plaats van het zielige slachtoffer dat geholpen moet worden, nu ineens de heiligen zijn die de Aarde moeten gaan redden. Vrouwen staan niet ‘dichter bij de natuur’ dan mannen of iets dergelijks. En ze zijn ook niet beter dan mannen. De seksseparatie op het gebied van werk is een gebruik, een cultureel construct, het is niet gebaseerd op een essentie in de vrouw of de man. Maar door hun culturele rol hebben vrouwen op dit moment specifieke kennis die niet erkend wordt. Daarom gaat het ons er ook om dat mannen én vrouwen samen rollen delen. Dat vrouwen gehoord worden, hun kennis serieus genomen wordt, en mannen zich gesteund voelen om ook andere rollen op zich te nemen. Oneerlijke arbeidsverdeling naar sekse moeten een duurzaam en eerlijk voedselsysteem niet in de weg staan.” □

“De familielandbouw die door vrouwen gedaan wordt, is een levende zaadbank van cultureel erfgoed”

Het waarom van de walvisvaart

Het walvisseizoen is ten einde en voor het eerst in dertig jaar keren er Japanse walvisschepen leeg terug. Is er nu eindelijk een eind gekomen aan de walvisjacht? Dat blijkt een ingewikkeld verhaal. Tekst Ronella

Bleyenburg Beeld Greenpeace / Hiroto Kiryu, Naomi Toyoda, Fred Dott

Nog altijd harpoeneren Noorwegen, IJsland en met name Japan jaarlijks honderden walvissen op brute wijze. En dat terwijl de Internationale Walvisvaart Commissie (IWC) – opgericht in 1946 om de walvisvangst te reguleren vanwege overbevissing – al in 1986 een moratorium op de walvisvangst liet ingaan. Waar halen die landen het recht vandaan om zo massaal walvissen te doden?

Een verklaring voor de walvisvangst door Noorwegen en IJsland is eigenlijk het minst ingewikkeld. Toen alle bij de IWC aangesloten landen het moratorium erkenden, deden Noorwegen en IJsland (beide ook aangesloten bij het IWC) dat niet. Zij gaven aan door te zullen gaan met hun commerciële walvisvangst. “Noorwegen en IJsland zien het als hun recht om walvissen te doden”, zegt Barbara Slee van het IFAW (Internationale Fonds voor Dierenwelzijn). “Dit is hun manier om gebruik te maken van natuurlijke hulpbronnen, maar het is verre van duurzaam, noch humaan.” Aangezien het IWC niet de mogelijkheid heeft om het moratorium dwingend op te leggen, bleef er weinig over dan schoorvoetende acceptatie. Tegelijkertijd met Noorwegen en IJsland tekende ook Japan bezwaar aan tegen het moratorium, maar bezweek uiteindelijk

onder druk van Amerika dat dreigde geen visquota meer te zullen afgeven voor Amerikaanse wateren. Vrijwel direct daarna startte Japan met zijn wetenschappelijk walvisprogramma’s. In het moratorium werd namelijk een uitzondering opgenomen voor walvisvangst voor wetenschappelijke doeleinden onder een aantal specifieke voorwaarden. Bij die uitzondering begint het ingewikkelde verhaal van Japan.

Wetenschappelijk onderzoek

Door het doden van maximaal 935 dwergvinvissen en 50 gewone vinvissen in het walvisreservaat in de Zuidelijke IJszee, en maximaal 200 dwergvinvissen, 50 Bryde’s vinvissen, 100 noordse vinvissen en 10 potvissen in de Noordelijke Stille Oceaan, wil Japan onderzoeken wat walvissen eten, wat de omvang van de populatie en de geslachtsverhouding is, en wil het ook duidelijkheid krijgen over de (oh, ironie) natuurlijke sterfte van walvissen.

Allemaal zaken die volgens tegenstanders van de walvisvangst prima te onderzoeken zijn zonder de walvissen zo massaal te harpoeneren. Onderzoek de poep en je krijgt inzicht in het eetgedrag; geef ze een zender en je ontdekt meer over gedrag en zwemroutes. Volstreekte onzin dus die wetenschappelijke argumenten vinden fervente anti-walvisjacht ngo’s als het IFAW, Sea

Shepherd en Greenpeace. Naar hun idee jaagt Japan onder het mom van wetenschappelijk onderzoek commercieel op walvissen. Zo toonde Greenpeace al eens aan dat Japanse pakhuizen vol onverkoopbaar walvisvlees liggen, terwijl handel in walvisvlees niet is toegestaan bij vangst voor wetenschappelijke doeleinden.

Zelf houdt Japan vol de walvissen puur voor de wetenschap te doden. Eén van de IWC-voorwaarden om dat te mogen doen is het opleveren van gepubliceerde onderzoeksrapporten. Naar eigen mening doet Japan dat ook: 666 onderzoeksrapporten op basis van de walvisvangst in de Zuidelijke IJszee. Maar het Japanse Instituut voor Onderzoek naar Walvisachtigen noemt een getal van 130 op basis van de vangst in de Zuidelijke IJszee tussen 1988 en 2013. Het Internationaal Gerechtshof in Den Haag laat weinig heel van die cijfers. Japan heeft slechts twee gepubliceerde rapporten opgeleverd sinds 2005 op basis van negen dode walvissen, terwijl in die periode 3600 walvissen zijn gedood. Het IWC heeft wel meerdere rapporten ontvangen van Japan, maar slechts twee rapporten zijn in wetenschappelijke tijdschriften gepubliceerd, oordeelde het Gerechtshof.

Traditie, eer en aanzien

En dus krijgt Japan veel kritiek van met name ngo’s. Maar waarom harpoeneert het land walvissen als er genoeg diervriendelijke onderzoeksalternatieven zijn? “Ik begrijp het ook niet”, zegt Geert Vons van Sea Shepherd. “Het eten van walvisvlees is niet populair meer en het onderhouden van de vloot kost de overheid miljoenen, maar Japan is een trotse natie waar eer, aanzien,

traditie en respect een grote rol spelen.” Dat vindt Slee ook. “Japan is een heel trots volk en laat zich niet door het Westen vertellen wat ze wel en niet mogen doen. Waar het op neer komt is dat deze dieren gewoon voor niks worden gedood. Onderzoeksresultaten zijn er niet en vriezers liggen vol met walvisvlees dat niemand wil. Schandalig.”

Maar ondanks de kritiek stopt Japan niet. Het IWC kan geen sancties opleggen en legt bovendien de verantwoordelijkheid voor het reguleren van de walvisvangst voor wetenschappelijke doeleinden en het voldoen aan de daarvoor opgestelde voorwaarden bij het land zelf neer. En u raadt het al: de Japanse regering is niet tegen de walvisvaart. Sterker nog: de Japanse walvisvloot wordt door de overheid gefinancierd. En nog sterker: 30 miljoen euro van de noodhulp die Japan ontving na de tsunami en de kernramp van Fukushima in 2011 werd besteed aan de bescherming van de walvisvloot, weet Vons te vertellen.

Wat te doen? In actie komen, roept Sea

Door het doden van walvissen wil Japan duidelijkheid krijgen over de (oh, ironie) natuurlijke sterfte van walvissen

Shepherd. Regelmatig zoeken zij de confrontatie op met de Japanse walvisvloot en hebben zodoende “het leven van duizenden walvissen gered”. Internationale druk uitoefenen en het belang van walvistoerisme benadrukken, roept het IFAW. Hoewel Slee ook erkent dat internationale druk tegen een economische grootmacht als Japan vaak uitblijft omdat landen economische belangen belangrijker vinden dan, zoals zij het zien, die paar honderd dode walvissen per jaar. Het IFAW heeft in de resolutie van het Europees parlement met betrekking tot een vrije handelsrelatie tussen Japan en de EU, laten opnemen dat het parlement tegen de walvisvangst van Japan is. “Dit soort signa-

len van buitenaf kan Japan niet negeren.” Daarnaast is het IFAW groot stimulator van walvistoerisme dat zich de laatste jaren als een snelgroeiende industrie ontwikkelt.

Tegenmaatregelen

Internationale druk die niet altijd effect heeft... Een vloot die niet tegen te houden is... Zijn er geen andere mogelijkheden om Japan te laten stoppen? Het omzetten van het IWC-moratorium in een definitief verbod? Het schrappen van de clause voor het vangen onder wetenschappelijk onderzoek? Slee: “Daar is een consensus van het IWC voor nodig en dat gaat natuurlijk nooit lukken, want Japan...”. Vons: “Elke twee jaar →

“Japan is een heel trots volk en laat zich niet door het westen vertellen wat ze wel en niet mogen doen”

→ komt het IWC bijeen en elke keer is het weer één grote pro- en antilobby. Japan probeert het moratorium af te schaffen en tegenstanders van de walvisvaart proberen vangst voor wetenschappelijke doeleinden te verbieden. In die lobby koopt Japan kleine Aziatische en Afrikaanse landen om met drank, geld en hoeren. Landen die vaak niet eens aan een zee liggen. Het resulteert erin dat er eigenlijk niks bereikt wordt.” Maar komt Japan er dan gewoon mee weg om in een walvisreservaat walvissen te harpoeneren en soms zelfs ook bedreigde walvissoorten? Professor Alex Oude Elferink, werkzaam op de Universiteit van Utrecht en hoogleraar recht van de zee, wijst op de mogelijkheid van het nemen van tegenmaatregelen door een staat in reactie op het onrechtmatig handelen van een andere staat. “Het opschorten van eerder verleende rechten bijvoorbeeld, maar daar zul je zorgvuldig over moeten nadenken. Een tegenmaatregel moet in de eerste plaats altijd proportioneel zijn. Daarnaast kan een tegenmaatregel de onderlinge verstandhoudingen (verder) beschadigen en soms zelfs zorgen voor escalatie.” En dus is ook hier de grote vraag: wat weegt zwaarder, het leven van een walvis of de onderlinge economische belangen?

Gerechtshof
Australië probeert de walvisvangst al jaren te bestrijden en stapte in 2010 naar het Internationaal Gerechtshof in Den Haag. Het natuurreservaat waarin Japan jaagt valt voor een groot deel onder de invloedssfeer van Australië, bovendien is walvistoerisme in Australië in opkomst en elke door Japan gedode walvis levert een regelrecht verlies op voor Australië. De uitspraak volgde in maart 2014: de walvisvangst van Japan is niet ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek, er is geen wetenschappelijke rechtvaardiging voor het grote aantal in de

Zuidelijke IJszee gedode walvissen en in de afgelopen negen jaren zijn duizenden walvissen gedood zonder goede reden. Het Gerechtshof bepaalde dat Japan per direct moet stoppen met haar onderzoeksprogramma in de Zuidelijke IJszee en pas weer mag uitvaren als Japan zich aan de IWC-voorwaarden houdt. Bovendien gaf het Internationaal Gerechtshof aan dat deze uitspraak ook gevolgen heeft voor de Japanse walvisvangst in de Noordelijke Stille Oceaan. Japan liet weten zich te houden aan het tijdelijke vangstverbod en paste de quota voor de vangst in de Noordelijke Stille Oceaan aan. Met wel twee lege schepen als gevolg: slechts huidbiopsies en waarnemingen namen ze mee terug. Een grote overwinning voor de walvissen. Toch zijn het IFAW en Sea Shepherd terughoudend over de impact van de uitspraak, want vlak na de uitspraak kwam Japan met een nieuw onderzoeksprogramma en de mededeling in december 2015, als het walvisseizoen weer begint, weer te zullen uitvaren. “In essentie is er weinig aan het programma veranderd op een aantal onderzoeksvoorwaarden na, zoals het opleveren van meer onderzoeksartikelen”, vertelt Vons. “Ja, ze hebben het quotum bijgesteld van 935 dwergvinvissen naar 333 dwergvinvissen, omdat het Gerechtshof geen wetenschappelijke rechtvaardiging ziet voor zo’n hoog quotum, maar in de praktijk vingen ze jaarlijks ‘slechts’ rond de 300 dwergvinvissen. Dat is het enge: Japan past zijn programma aan en gaat weer verder.” Hij en ook Slee hebben de hoop dat Japan

niet uitvaart in december 2015. Onderdeel van de uitspraak van het Gerechtshof was namelijk ook dat Japan niet langer zijn eigen vergunning mag afgeven en niet langer zijn eigen quota mag bepalen. Alle voorstellen voor walvisvangst voor wetenschappelijke doeleinden moeten voorgelegd worden aan het IWC. En het IWC komt pas weer in 2016 bijeen.

Illegaal
Terug naar de uitspraak van het Gerechtshof dat aangaf dat de walvisvangst van Japan niet ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek is. Impliceert dit dat de walvisvangst tot nu toe illegaal was? “Ja”, vindt Slee. “Hoewel dat niet zo expliciet gezegd wordt, interpreteren wij de uitspraak wel op die manier.” Of Japan zich echt aan de uitspraak van het Internationaal Gerechtshof zal houden, weten we eind dit jaar. Slee: “Er is een moratorium, een natuurreservaat en nu ook nog een uitspraak van het Internationaal Gerechtshof. Wat wil je nog meer? Japan, hou je aan de regels!” □

Lees de lange versie van dit artikel op downtoeartmagazine.nl.

André Donker, 52, landelijk boswachter Natuurmonumenten
Actief twitteraar en columnist op joop.nl, o.a. over duurzame landbouw en luchtvervuiling. @andredonker

Waarom zet je je als boswachter in voor schonere lucht? “Die is ongelooflijk slecht hier in Nederland. Toch wordt het melkquotum losgelaten, waarbij ook meer melkvee wordt verwacht. Al die mest gaat het land op en van die stikstof en ammoniak wordt de natuur ziek en sterven soorten uit. Die vervuilde lucht geeft namelijk heel veel voedsel af. Snelgroeiers profiteren daarvan, maar langzame groeiers die bij een arm milieu horen raken we kwijt. Alles is ook eerder uitgebloeid. Bijensterfte komt mede doordat er in juni-juli gewoon te weinig eten is. Of het is te eenzijdig of van slechte kwaliteit door pesticiden en herbiciden. De hele insectenwereld klappt daardoor in elkaar, dan hebben de vogels niets te vreten en stort het hele systeem in elkaar.”

Wat moet er gebeuren? “We moeten naar een duurzame voedselproductie. Dat is de grootste uitdaging waarvoor we staan.”

Lig je hier wel eens wakker van? “Ja, zeker nu het weer voorjaar is en alle mest van de winter wordt uitgereden. Overal stinkt het naar ammoniak. Ik weet hoe slecht het is voor mijn gezondheid en de natuur. Ik ben ook vader van twee kinderen. Gelukkig is natuurbescherming de laatste tien jaar succesvol. Daarvan word ik heel blij.”

Wat zorgt ervoor dat je het volhoudt? “Ik weet de parels van de Nederlandse natuur nog te vinden, maar veel planten en dieren staan op de Rode Lijst. Een van mijn grootste motivaties is die soorten voor mijn kinderen en Nederland te behouden. Het zou heel mooi als de leefomgeving en lucht schoon zijn. Ik ben een realist, helemaal schoon zal het niet worden. Maar er kan veel meer in Nederland als we er met zijn allen achter gaan staan.”

“Overal stinkt het naar ammoniak, ik weet hoe slecht dat is”

‘Opgepast, wij gaan jullie met *drones* in de gaten houden’. Dat was de boodschap van dierenrechtenorganisatie PETA anderhalf jaar geleden aan Amerikaanse jagers. De laatste wensten elkaar op sociale media vervolgens een ‘goed jachtseizoen’. De jagers zouden die onbemande vliegtuigjes, door PETA zelf *Air Angels* gedoopt, wel even uit de lucht schieten. *Happy hunting*. Want de jachtliefhebbers laten zich liever niet door dierenrechtenactivisten op de vingers kijken – al bleef hun dreigement tot nu toe bluf. Met het slimmer en goedkoper worden van hightech apparaten zoals camera’s, mobiele tjes, meetapparatuur en robots, is zulke hardware ook voor activisten steeds interessanter. En ook aan de software-kant bieden

nieuwe technologieën ongekende mogelijkheden: middels de *cloud*, gegevensopslag via het internet, kun je makkelijk samenwerken met gelijkgestemden van over de hele wereld. Apps maken het mogelijk om verzamelde gegevens, bijvoorbeeld over ontbossing, eenvoudig en mooi grafisch weer te geven. Dit verhaal gaat over de hardwarekant van die nieuwe technologie, over hét apparaat waar je je eigen waarnemingen mee kunt doen, ook op moeilijk bereikbare plekken: de drone. Wat kan ermee? En wat zijn de gevaren?

Bommen en parkwachters

De milieubeweging is volgens sommigen technofoob, maar timmert ondertussen flink aan de weg door nieuwe technologieën

in te zetten voor natuurbescherming en tegen milieuvervuiling. Milieudefensie helpt mensen de luchtkwaliteit meten in hun eigen straat, en in Japan bouwden hackers zelf geigertellers. Waar de geigerteller en luchtmeetpunten waarnemingen vanaf de grond opleveren, kiezen ook milieuactivisten steeds vaker het luchtruim. Met een op afstand bestuurbaar vliegtuigje met vaste vleugels of een zogenoemde multirotdrone. Dat is een op afstand bestuurbaar ‘helikoptertje’ met meerdere rotoren. Daaronder kun je een (warmte)camera of andere sensoren hangen.

Drones of onbemande luchtvaartuigen (vaak aangeduid met de Engelse afkorting UAV, *unmanned aerial vehicle*) staan vooral bekend als de omstreden bommenwerpers in Pakistan, Gaza en andere brandhaarden. De naam *drone* (letterlijk: hommel) zou voor het eerst gebruikt zijn toen een Amerikaanse admiraal in 1935 opdracht gaf om een op afstand bestuurbaar vliegtuigje te maken dat net zoveel kon als het exemplaar dat hij bij de Britse marine had gezien, de *Queen Bee* (koninginnebij). De militaire toepassingen van de drone vormen een schril contrast met aabare natuurprojecten, zoals een proefproject van het

Wereldnatuurfonds in Nepal en Namibië. Daarbij werden onbemande vliegtuigjes ingezet om stroperij op te sporen en te voorkomen. Het project, met vijf miljoen dollar gesteund door Google, combineert gegevens die vanuit de lucht worden verzameld met waarnemingen door parkwachters op de grond, en signalen van de chips die neushoorns dragen. Bij een dreigende slachtpartij weten parkwachters waar het wild en de stropers zich bevinden, en kunnen ze zich ertussen manoeuvreren om de stropers te stoppen.

Zeehondenslachting

De bovengenoemde *Air Angels* van PETA werden geleverd door de Nederlandse Stichting ShadowView, twee jaar geleden opgericht door voormalig politieagent, rechercheur en Sea Shepherd-activist Laurens de Groot. Hij kwam op het idee om een drone te gebruiken toen hij met milieuorganisatie Sea Shepherd in 2012 het afslachten van zeehonden op de stranden van Namibië wilde vastleggen. De activisten konden niet met een boot in de buurt komen vanwege de kustwacht, en toen ze over land naar de locatie wilden gaan

werden ze ook betrapt. Uiteindelijk lieten ze vanaf enkele kilometers verder een drone de lucht in, die beelden maakte van een omstreden slachtpartij. “Dat was helaas nog geen uitzendkwaliteit”, bekent De Groot, “maar ik realiseerde me dat dit de actievoerderswereld compleet zou veranderen.” ShadowView ondersteunt allerlei organisaties die drones voor natuurbescherming of humanitaire doeleinden willen inzetten. “Binnenkort hopen we een pilot uit te voeren met het Nederlandse Rode Kruis. Bij muziekfestivals wordt een drone met een warmtecamera uitgerust om achtergebleven festivalgangers te spotten.” Vooral wanneer iemand in beschoonken toestand uit het zicht zijn roes ligt uit te slapen kan dat handig zijn. Maar met drones kan er veel meer, en binnenkort kunnen wellicht ook mijnen- →

Nieuwe technologieën zijn slimme wapens in de handen van milieuactivisten. Want als je de vervuiling niet van dichtbij mag bekijken, dan gebruik je toch gewoon een drone en deel je je bevindingen in de cloud en op Facebook? Deel één van een tweeluik. Tekst **Myrthe Verweij** Beeld **WWF**

De dubbelrol van de drone

→ velden of massagraven worden gevonden met behulp van een radar die doordringt tot in de grond. Met drones van ShadowView werd onder andere informatie verzameld over illegaal doorvissende schepen in de Middellandse Zee. En in Afrika werden anti-stroperij-missies uitgevoerd. Twee Zuid-Afrikaanse stropers moesten het met hun leven bekopen toen parkwachters hen dankzij de drones wisten te onderscheppen. “In Afrika loopt het helaas al gauw uit op een vuurgevecht”, zegt De Groot daarover. Om de goedbedoelende activiteiten van ShadowView te financieren hebben de oprichters ook een commercieel bedrijf op poten gezet, SkyCap, te huur voor organisaties, bedrijven en overheden die drones willen inzetten. SkyCap voert naar eigen zeggen geen militaire opdrachten uit en werkt ook niet voor olie- of mineralenexploratie ‘waar de biodiversiteit of mensenrechten er negatieve gevolgen van ondervinden’.

Amazone

Ook in Latijns-Amerika staat kostbare natuur op het spel. Alleen al in het Amazonewoud bevinden zich meer dan 180 olie- en aardgasvelden, waarbij de vervuiling door Chevron in Ecuador slechts een van de bekendste voorbeelden is. Net als in Peru heeft de decennialange oliewinning er geleid tot onwaarschijnlijk grote hoeveelheden zwaar vervuild water, vol met giftige stoffen als lood, cadmium en arsenicum. Hier kunnen drones, gekoppeld aan waarnemingen op de grond, een grote rol spelen. De Nederlandse ontwikkelingsorganisatie Hivos onderzoekt samen met de Erasmus Universiteit Rotterdam en mensenrechtenorganisatie Digital Democracy de mogelijkheden. “We ondersteunen inheemse gemeenschappen bij hun strijd om landrechten en het documenteren van olielekages”, vertelt socioloog en Latijns-Amerika-expert Teyo van der Schoot. “Waar zijn de lekkages en

welke gevolgen zijn er voor de visserij, voor het drinkwater?” In de omgeving van de olie-vervuiling komt veel kanker voor. Maar bewijs maar eens dat er een causaal verband is. Van de overheid hoeven zij meestal niet veel te verwachten. Juridische procedures om natuurherstel en compensatie zijn kostbaar, ingewikkeld en vergen een erg lange

adem. “Van de negen miljard dollar die Chevron van de rechter aan gemeenschappen in Ecuador moet betalen komt voorlopig nog geen cent over de brug”, weet Van der Schoot. Het is kortom erg belangrijk dat lokale gemeenschappen zelf het initiatief blijven nemen en harde informatie kunnen presenteren over de vervuiling. Want ook als er uiteindelijk geld van een vervuiler over de brug komt, moet dit verdeeld worden op basis van de feitelijke schade.

Tablets

Sinds kort wordt er door de Peruaanse inheemse federatie AIDSEP geëxperimenteerd met een onbemand vliegtuigje om gegevens te verzamelen over illegale houtkap en olievervuiling. “De drone is een eenvoudig te assembleren piepschuimen frame dat afgeladen kan worden met hightech camera’s en sensors. Alle data en foto’s

worden meteen voorzien van tijdstip en gps-coördinaten”, vertelt Van der Schoot van Hivos enthousiast. Dat zorgt voor gedetailleerdere informatie dan satellietbeelden kunnen leveren, en als je vaak zulke beelden nodig hebt is een drone bovendien goedkoper. “De mensen daar leren nu zo’n apparaat te bedienen en te repareren. Dat gaat

verbazingwekkend snel, ondanks de vaak lage scholingsgraad”, vindt de socioloog. De waarnemers hebben in Peru goed contact met de milieu-inspectiedienst. Er is zelfs een wetsvoorstel in de maak dat hen als officiële dataverzamelaars erkent. Ook zijn ze tegenwoordig met tablets gewapend, om in het veld ter plekke gegevens in te kunnen voeren. Achteraf aantekeningen uit een verregend notitieblokje invoeren in een computer op kantoor hoeft niet meer. Pakweg eens per maand komen de waarnemers naar de stad om de door hen verzamelde gegevens naar de centrale database in de cloud te uploaden.

Hackathon

Daarna diende zich een ander probleem aan: hoe sla je alle data op, en wie hebben er vervolgens toegang toe? Tot voor kort konden alleen wetenschappers en activisten van bui-

Met drones werd onder andere informatie verzameld over illegaal doorvissende schepen in de Middellandse Zee

ten de getroffen gebieden bij die database van alle waarnemingen, en de fraaie visualisaties daarvan op Google-kaarten. Zonder internetverbinding kun je daar vanuit de Amazone zelf niet bij. De lokale waarnemers konden bezoekers, zoals de VN-rapporteur voor inheemse volken, geen harde gegevens over de vervuiling in het gebied laten zien. Hivos organiseerde samen met haar partnerorganisaties een hackathon. Dat is een hackmarathon waar programmeurs (‘hackers’) in korte tijd aan oplossingen van technologische problemen, of aan nieuwe toepassingen werken. Maatschappelijke organisaties dagen wel vaker slimme programmeurs uit door een hackathon te organiseren. Zo hield Greenpeace Nederland vorig jaar een hackathon voor haar oceanencampagne. In de Amazone kwamen onder de noemer #HackTheRainforest twaalf programmeurs in hun vrije tijd en op eigen kosten bij elkaar in Peru. Ze maakten kennis met de lokale waarnemers, bouwden en verbeterden speciale software. Voortaan krijgt de laptop of tablet van een Amazone-waarnemer bij het uploaden van gegevens zelf steeds de laatste versie van de hele database mee terug naar huis. De komende maanden wordt het resul-

taat van de hackathon verder uitgebouwd. Twee van de twaalf programmeurs blijven erbij betrokken.

Brabants drinkwater

Dichterbij huis, in Noord-Brabant, zocht de provincie vorig jaar het nieuws met haar project om een drone met sensoren in te zetten voor natuurbeheer. Verdroging is een groot probleem in natuurgebieden als de Brabantse Wal, waar drinkwaterbedrijf Evides water oppompt. De provincie wilde vaststellen hoe droog de gebieden zijn en welk effect zogenoemde vernattingsmaatregelen hebben. Gedeputeerde Johan van den Hout (ecologie, SP) is enthousiast over de mogelijkheden. Wel heeft de proef direct de beperkingen van de kleine vliegende robots duidelijk gemaakt. “De actieradius is beperkt vanwege de accu, en de weersomstandigheden moeten goed zijn. Ook is gebleken dat we sensoren met een grotere capaciteit nodig hebben om goede metingen te kunnen doen.” Om die reden zal de provincie de volgende keer gebruik maken van een gewoon bemenst vliegtuigje. “Een tijdelijke stap terug naar bewezen middelen”, denkt de gedeputeerde.

Dat drones een efficiënt instrument kunnen worden is voor hem zo klaar als een klontje.

Privacy en speculatie

Het project in Brabant leidde direct tot vragen van de Partij voor de Dieren. Statenlid Marco van der Wel is “helemaal vóór” het vergaren van kennis over natuurproblemen, maar vindt dat de overheid niet zomaar met burgers mag meekijken. “De juridische kant moet eerst worden afgedekt voordat je experimenten gaat uitvoeren. Ook de invloed op het dierenleven van dit soort vluchten is nog niet goed onderzocht.” Aan de andere kant, een drone verstoort de fauna waarschijnlijk minder dan een gewoon vliegtuig, realiseert Van der Wel zich. Bij een vervolg moet de provincie dit vooraf kenbaar maken, zodat burgers eventuele bezwaren kunnen uiten, vindt hij. Dan stuit je later ook niet op discussies over de rechtmatigheid van de verkregen informatie. “Privacy is natuurlijk een issue”, erkent ook Teyo van der Schoot van Hivos over hun project in Latijns-Amerika. En ook de veiligheid kan in het geding raken. “In sommige gevallen zit je vlakbij het vliegveld van een olie- of bosbouwbedrijf. En als er in de Amazone →

“Ik realiseerde me dat dit de actievoerderswereld compleet zou veranderen” Laurens de Groot, Sea Shepherd

“Als je als milieuactivist je locatie liever niet prijsgeeft zijn drones gevaarlijk, maar als je zaken probeert uit te vinden, zijn drones je vrienden” **Allen Gunn**

→ straks drones met postpakketjes voor drugs-handelaren worden gevonden, dan heb je natuurlijk een probleem.” De Groot van ShadowView ziet nog een ander risico. Drones verzamelen steeds meer gedetailleerde informatie over bepaalde gebieden. In de verkeerde handen kan dat makkelijk leiden tot grondspeculatie of speculeren op succesvolle oogsten. Het is daarom altijd de vraag wie er eigenlijk toegang heeft tot alle verzamelde data, en onder welke voorwaarden.

Spionagetoestel

Mark Coeckelbergh, professor Technologie en Sociale Verantwoordelijkheid in Leicester ziet ook een paradox. “Ontwikkelaars zoeken altijd naar nieuwe toepassingen om hun werk te verantwoorden. Een positief imago als milieuridder kan daarbij goed van pas komen voor de drone, die verder vooral een reputatie heeft als oorlogswapen. Terwijl het doorontwikkelen van drones voor bescherming van het regenwoud ook kan leiden tot een ‘verbeterde’ onbemande bommenwerper, of spionagetoestel om burgers in de gaten te houden.” De Groot van ShadowView vindt dat onzin. “Juist de militaire industrie zelf investeert miljarden in het doorontwikkelen van dronetechnologie. Daaraan kan de civiele sector niet tippen.”

Allen Gunn, Amerikaans techadviseur aan ngo’s en bestuurslid van actievoerdersacademie de Ruckus Society, waarschuwt echter voor de dubbelrol van drones. “Ze worden gebruikt om gericht te doden in het Midden-Oosten. Als jouw mobiele nummer op de dodenlijst staat, vindt de drone het signaal van je mobieltje en doodt je. Dat is ontstellend en vervreemdend: geautomatiseerde dood. Als je als milieuactivist je locatie liever niet prijsgeeft zijn drones gevaarlijk, want zij kunnen je vinden. Maar als je zaken probeert uit te vinden over ontbossing, dan zijn drones je vrienden omdat ze op plekken kunnen rondkijken waar je zelf niet fysiek kan komen.”

Dagelijks leven

Welke trends verwacht Laurens de Groot op dronegebied? “De multirotors kunnen zich binnenkort als zwerm bewegen. Het vermijden van botsingen wordt steeds geavanceerder en de drones zullen volledig in het lucht-ruim geïntegreerd raken. We gaan ze in ons dagelijks leven nog veel tegenkomen.” Ook volgens Rejo Zenger van Bits of Freedom is de vraag niet of, maar hoe milieu-activisten drones en andere nieuwe techniek het beste kunnen inzetten. “De mogelijkheden zijn bijna onbegrensd. Binnenkort heb je drones ter grootte van een vingernagel. De sensoren die je eraan kunt hangen

kunnen steeds meer en worden steeds kleiner. Het hangt af van je creativiteit wat je daarmee weet te doen.” Dat de inzet van drones natuurbeschermers en milieuactivisten veel kan opleveren is duidelijk. Zo lang gebruikers zich goed

Waar drones in activistenland nog een relatieve zeldzaamheid zijn, is de smartphone met de cloud intussen gemeengoed geworden. Welke activist kan er nog zonder? Maar welke risico’s levert het gebruik ervan eigenlijk op, voor de activist zelf en degenen met wie hij samenwerkt? “De verleiding van de smartphone zal ook de ondergang van sociale bewegingen worden”, stelt techadviseur Allen Gunn. Heeft hij gelijk? Lees daarover het online vervolgartikel op www.downtoearthmagazine.nl

Wendy Janse, 25, boswachter Zuid-Westelijke Delta
Hield crowdfundingactie voor behoud Roggenplaat
@marisejanse

Waarom een crowdfundingactie als boswachter? “Voor ik bij Natuurmonumenten werkte, was ik me er nooit zo van bewust dat de Roggenplaat zo’n belangrijke plek is voor vogels en zeehonden. Toen ik hoorde dat deze onmisbare zandplaat dreigde te verdwijnen door de aanleg van de Oosterscheldekering wilde ik daar graag iets aan doen. Om de regering te overtuigen dat het echt speelde in de regio verzamelden we ruim zesduizend zandtekeningen. Maar minister Schultz wilde ook graag lokaal financieel draagvlak uit de samenleving zien. Vandaar die actie.”
Wat was je persoonlijke drijfveer? “Ik ben opgegroeid op Schouwen-Duiveland en woon daar nu weer. Als kind beklom ik de Plompetoren en zag dan de zeehonden op de Roggenplaat liggen.”
Lag je er wel eens wakker van? “Nou, daar niet van, maar wel eens van hoe de mens steeds verder verwijderd raakt van de natuur. Mijn missie is echt om mensen te laten zien hoe bijzonder sommige systemen in elkaar zitten, zoals bijvoorbeeld de vogeltrek. Die vogels vliegen vanuit West-Afrika helemaal hiernaartoe om op die Roggenplaat op te vetten en vervolgens weer verder te trekken. Pas als je weet dat de Roggenplaat daarin onmisbaar is, snap je waarom die zo belangrijk is. Ik wil mensen dat laten begrijpen of beleven, want dan pas kun je iets tweebrengen.”
Waaruit haal je voldoening? “Op Tienge-meten hebben we 4,5 hectare speelnatuur, een enorm speelparadijs zonder schommels of bootjes maar met touwen, stukken hout, water, heuvels en plekken om je in te verstoppen. Kinderen zeggen regelmatig: dit is veel leuker dan de Efteling. Ze verwonderen zich over de beestjes die ze tegenkomen, of de kikkers die ze vangen. Dicht bij de natuur zijn is dan blijkbaar al genoeg.”

“Kinderen zeggen regelmatig: dit is leuker dan de Efteling”

“**N**ou ben ik verdorie slachtoffer van mijn eigen Facebook-groep”, dacht Karlijn van den Berg toen ze stuitend van de adrenaline door de stad sjeesde terwijl ze eigenlijk moest werken. Maar ja, die stoel. Zo mooi! Een beetje kapot, dat wel, maar wat poets- en lapwerk doen wonderen. Dat is simpel gezegd ook wat haar in augustus vorig jaar opgerichte besloten Facebook-groep TOFvuil laat zien. Bijna 3500 Amsterdamse leden (voorlopig is er een ledenstop) posten hier foto's van grofvuil met in ieder geval tijd, straat en huisnummer. Soms buitelen daarna van alle kanten de berichten over elkaar. “Wat een pareltje!” “Hè, ik lig al in bed.” “Waarom ben ik niet in Amsterdam!” “Iemand gaat hem toch wel redden?” Als er iemand gaat ‘jagen’ – “Onderweg, hopelijk op tijd” – leeft iedereen online mee. “Je kunt het.” “Racen!”

“Heb je hem?” “Jaaaaa.” “Foto!!!” Want ook dat hoort erbij: een kiekje van de al dan niet gepimpte vondst in zijn nieuwe omgeving, gevolgd door bewonderende ooh's en aah's. Een enkeling ziet dan eigenlijk pas waarom iedereen zo enthousiast was.

Flat Boy

Risico van het ‘schatjagen’, en uiteindelijk ook het leuke, is dat iemand je voor kan zijn. Soms houden TOFvuilers dan ook de wacht. Karlijn en vaste fotograaf Pieter Jan Boterhoek hebben wel eens een half uur staan verregenen bij een verveerd bureautje. “Veel mensen op TOFvuil vonden het mooi”, vertelt Karlijn. “Iemand moet dit gewoon zo komen halen, dachten we.” Met zijn foto's helpt Pieter Jan Karlijn mensen te laten inzien wat er voor moois op straat staat. “Het is best lastig om dat goed in beeld te brengen. Een ander ziet vooral een berg troep.” Veel mensen zien de waarde niet, is ook de ervaring van Eline Bodbijl, mis-

schien wel het actiefste lid van de groep. Net zette iemand nog een foto van een Fat Boy op Facebook, vertelt ze. “Iemand schrijft dan: het is meer een Flat Boy. Maar dat kun je dus vrij snel weer fixen; gewoon even opvullen.” Gelukkig is het ook wel eens andersom. “Ik heb wel eens voor de grappige kitscherige schilderijtjes online gezet en dan springt iemand helemaal van de andere kant van de stad super enthousiast op de fiets. Het is maar met welk referentiekader je kijkt. Misschien is dat wel vooral mijn motivatie om dingen op TOFvuil te posten: de verrassing van hoe mensen reageren en hoe gelukkig ze soms worden.” Eline doet wekelijks twee of drie rondjes en komt de meest fantastische dingen tegen. Wie TOFvuil een beetje volgt, herkent bijna alles in haar enorme woonkamer. En kent het verhaal achter al die karakteristieke spullen. Over die nu in ere herstelde maar toen gescheurde, wat viezige bank ontstond discussie: is-ie nou van die beroemde →

TOFvuil inspireert mensen om spullen van de grijp-arm van de vuilniswagen te redden. Niet iedereen is er vatbaar voor, maar wie het TOFvuil-virus eenmaal goed te pakken heeft kan geen grofvuil meer voorbijgaan zonder het te scannen op mogelijke schatten. Je weet tenslotte maar nooit. ” Tekst **Wendy Koops** Beeld **Pieter Jan Boterhoek**

Schatjagen tussen het grofvuil

Als ervaren TOFvuiler weet Eline met behulp van een ‘hondje’ zelfs een driezitsbank naar haar huis te slepen. Tot grote hilariteit van de Facebook-groep.

<<< en << Een stoel bekleden? Eline heeft het nog nooit gedaan, maar dat zoekt ze gewoon uit. Iets wat TOFvuil zeker wil stimuleren: zelf of samen spullen repareren en opknappen. “Heeft een beetje liefde nodig”, zeggen de meeste TOFvuilers in zo’n geval.

< Het liefste brengt Eline kapotte spullen weer zoveel mogelijk terug in de oude staat. Dat geldt voor de stoel – geslaagd – maar ook voor de designlamp die erboven hangt. “Die lag echt ergens helemaal onder verborgen. Het zag eruit als iets wat in elkaar was geflanst, er zat geen lamp in dus ik wist niet wat het was. Ik herkende het toch ergens van dus ik dacht, boeien, ik neem het gewoon mee. Ik heb hem nu bijna zoals hij hoort.”

Is-ie nou van die beroemde designer of niet?

→ designer of niet? Daar is ze nog niet uit. Maar dat geeft ook niet. “Het leuke is juist dat je zo’n bank zo opknapt, dat iedereen hem weer te gek vindt.” Bij deze bank kreeg ze toevallig hulp van een lieve TOFvuiler met een auto. Een flinke barokke bank sleepte ze helemaal alleen naar huis. Tot grote hilariteit van de Facebook-groep.

Idioot

Het is bijna niet voor te stellen dat het hier een paar maanden geleden nog leeg was. Zo lang woont ze hier nou, anti-kraak. Haar oude huis veranderde ze voor één dag in een weggeefwinkel voor TOFvuilers. “We konden gewoon niet alles meeverhuizen.” En nu staat het alweer mudjevol. Sommige spullen maken straks weer plaats voor nieuwe vondsten. “Een keer in de zoveel tijd wil ik weer wat anders.” Alleen wat echt niet meer te redden is gaat aan straat, de rest geeft ze weg of zet ze op Marktplaats. “Mijn opa zei altijd: maak nooit zomaar iets kapot. Dat heb ik altijd onthouden. Ik bedacht overal namen en personages voor. Als je dat doet, gooi je niet makkelijk iets weg.” Het is echt idioot wat mensen aan straat zetten: manshoge poppenhuizen, piano’s, vitrinekasten, naaimachines, kattenkrabpalen, hele serviezen en heel veel spullen waarvan je eerder niet wist dat je ze wilde hebben. Flink wat design ook. “Iets wat historie heeft en waar over is nagedacht zomaar aan

straat zetten, daar kan ik echt niet bij”, zucht Eline. Zij heeft al heel wat voorbij zien komen, op een dag zelfs twee Artifort-stoelen die allebei door anderen waren opgepikt. “Dat je denkt: die eigenaren hebben toch Google en kunnen toch zien hoeveel die stoelen waard zijn?”

Aanstekelijk

Natuurlijk is TOFvuil een pleidooi voor hergebruik, maar het moet vooral leuk en aanstekelijk zijn, een platform om inspiratie op te doen om oude spullen in een nieuw jasje te steken. Ageren tegen de wegwerp- en consumptie-maatschappij is niet het doel. Eline zich wel verwant voelt aan die ideeën. “Ik heb een tijdje aan dumpster diven gedaan en ik kies heel bewust voor een goedkope levensstijl.” Haar integriteit is haar alles waard. Als filmmaker kiest ze er daarom voor zelf haar films te financieren, onder andere via crowdfunding. “Het lijkt me vreselijk om grote concessies te moeten doen.” Ze werkt al een tijd aan de docu *Thank You for Your Donations* over de schaduwzijde van vrijwilligerswerk in weeshuizen. “Daarbij geldt een beetje hetzelfde als wanneer je probeert heel verantwoord te leven: soms denk je heel goed bezig te zijn en dan blijkt het

toch net de verkeerde keuze. Best ingewikkeld. Ik heb besloten pragmatisch te zijn en me voor een paar dingen in te zetten. Dus ik word blij als ik een ander via TOFvuil of een weggeefsite gelukkig kan maken. Dat is misschien klein, maar ik word er wel minder gedesillusioneerd van. Mijn idealisme zit in de films die ik maak. Dat zoeken naar meubels en het opknappen ervan, doe ik echt omdat het zo leuk is.” Dat is ook waar Karlijn vooral lol in heeft. “Nu ben ik opeens met mijn hele familie stoelen aan het opknappen. We begonnen simpel en nu doen we stoelen waarvan je denkt: dat is niet te doen. Maar met een hogeluchtdrukpijstool en een nietjespistool is het dan toch na een dag werk gepiept. Dat geeft heel veel voldoening.” □

Lees op onze site de langere versie van dit artikel.

TOFvuil begon als een besloten Facebook-groep voor Amsterdammers. De website www.tofvuil.nl ontwikkelt zich nu steeds meer in een plek waar je informa-

tie kunt vinden over hoe je moet ‘schatjagen’ en over hoe je spullen kunt omtoveren van grofvuil naar TOFvuil.

▲ Soms lijkt het alsof het zo moet zijn en kom je tegen wat je zoekt. Eline: “Alles wat ik wens kom ik op een bepaald moment tegen. Zoals deze poef. Ik wilde er één en inmiddels heb ik er drie.”

< Van GROF naar TOF: op de Facebook-groep staan ‘voor’ en ‘na’ foto’s. Oprichter Karlijn van den Berg heeft twee uur staan schuren op het krukje. Maar dan heb je wel wat. “Dat schatjagen is super leuk en verslavend, maar dat klussen vind ik misschien wel het allerleukste.”

“Een ander ziet vooral een berg troep”

Vaarwel milieu normen

Gemeenten die het licht op groen willen zetten voor lastige ontwikkelingen zoals een woonwijk vlakbij een industrieterrein zien zich nu nog geremd door milieunormen. Met de Omgevingswet, die nu in de pijplijn zit, kunnen overheden milieunormen een paar tandjes minder zwaar laten meetellen. Voor de bezorgde burger wordt het lastiger zijn stem te laten horen.

Tekst **Harry Perrée** Beeld **Michel Wijbergh**, Milieudefensie

Pas op! Van de volgende twee zinnen kunt u mogelijk gaan gapen of ongeïnteresseerd uit het raam gaan kijken: “Het oude omgevingsrecht is gericht op het beschermen van deelbelangen en daardoor defensief. Het nieuwe omgevingsrecht is flexibel en biedt transparante en doelmatige procedures”. De zinnen zijn geplukt uit een publieksfolder van het ministerie van Infrastructuur en Milieu over de nieuwe Omgevingswet die in de maak is. Achter het wollige, ambtelijke taalgebruik schuilen ontwikkelingen die u tot achter uw voordeur kunnen achtervolgen. Het gaat hier namelijk over de aanleg van wegen en spoorlijnen, van industrieterreinen, van woonwijken, van megastallen, windparken en afvalverbranders, van zeg maar zo’n beetje alles wat er wordt gebouwd en aangelegd in dit land. En over de vraag hoe hierbij de gezondheid van u en uw omgeving wordt beschermd. En, oh ja, ook nog over de vraag hoe hierbij natuur en milieu in Nederland beschermd worden.

Die nieuwe Omgevingswet is hard nodig, vindt de regering, want nu is het leefomgevingsrecht uitgesmeerd over zo’n veertig wetten, 120 algemene maatregelen van bestuur (AMvB’s) en een paar honderd ministeriële regelingen. Dat varieert van de Wet geluidhinder tot het Activiteitenbesluit en van de Regeling ammoniak en veehouderij

tot de Wet ruimtelijke ordening. Overheden vinden die regels lastig bij het realiseren van ruimtelijke plannen en hunkeren naar vereenvoudiging. De economische motor moet worden aangezwengeld en al die regels van het omgevingsrecht houden de boel onnodig op, zo klinkt het.

Simpeler en sneller

Kan het dan gewoon simpeler en sneller? In elk geval lang niet altijd. Infrastructurele projecten zijn vaak complex. En sommige activiteiten kunnen het woon- en leefklimaat van omwonenden flink verslechteren. Een zorgvuldige procedure is van belang en dat vraag nu eenmaal tijd, vinden ook rechtsgeleerden.

Chris Backes, hoogleraar bestuursrecht, heeft twijfels over de voorgespiegelde vereenvoudiging. “Of het heel veel eenvoudiger wordt, dat moet ik nog maar zien.” De procedures voor tal van vergunningen zijn afgelopen jaren al flink in elkaar geschoven, legt hij uit. Maar ja, de normen voor lucht, voor natuur, voor water en bodem, voor welstand en verkeersveiligheid en noem maar op, die kun je niet in elkaar schuiven. “Dat blijft sectoraal. En in die sectorale normstelling, daar zit soms grote complexiteit.”

Toch kunnen procedures soms sneller, meent hoogleraar bestuursrecht Tonny Nijmeijer in *Ars Aequi* van december 2014. De bal ligt daarvoor echter bij bestuurders, die eerder een goed doortimmerd besluit kun-

nen nemen. “De winst moet niet primair verwacht worden van een Omgevingswet (...), maar moet vooral gezocht worden in een verbeteringslag op het punt van de kennis en de capaciteit ‘op de werkvloer’.” De vak-kennis en de beschikbare capaciteit op de werkvloer laten nogal eens te wensen over. Zo tempert Nijmeijer de verwachtingen over de Omgevingswet, waarover de Tweede Kamer nog volop moet debatteren en die op zijn vroegst in 2018 in werking treedt.

Democratische controle

Overigens draait de Omgevingswet niet alléén om het versnellen van procedures om economische activiteiten van de grond te tillen. Het andere uitgangspunt is ‘een gelijkwaardige bescherming van gezondheid, veiligheid en leefomgeving’. Hoe de in de Omgevingswet ingebakken spagaat tussen economie en leefomgeving zal uitwerken op de leefomgeving, is nog de vraag.

“Dat hangt voor negentig procent af van de uitvoeringsregelingen die daar onder komen te hangen en die hebben we nog niet”, reageert Backes. De democratische controle komt daarbij onder druk te staan. In het wetsvoorstel staat namelijk dat niet het parlement, maar de regering of zelfs andere overheden, zoals gemeenten, normen gaan vastleggen. Het parlement zal met de vuist op tafel moeten slaan, als het bij het vaststellen van de normen invloed wil uitoefenen. Ook de controle door de rechter, nog zo’n

Milieudefensie voerde jarenlang samen met bewoners en lokale groepen campagne tegen de aanleg van de A4 Midden-Defland. Door de aanleg van de A4 verdwijnt niet alleen een prachtig weidegebied, ook krijgen duizenden Vlaardingers en Schiedammers te maken met extra geluidsoverlast en uitstoot van ongezonde lucht.

democratische waarborg, zal verminderen. Het gemeentebestuur krijgt namelijk de ruimte om deels zelf normen vast te stellen en om in een eigen, ‘integrale afweging’ af te wijken van de normen. De rechter heeft weinig handvatten om die afweging inhoudelijk te toetsen. Backes: “De afwijkmogelijkheden zijn allemaal zo vaag omschreven dat het er eigenlijk op neerkomt dat het bestuur een redelijke afweging moet maken. Wat is dan onredelijk?”, legt Backes de vinger op de wond. “Alleen als je ergens helemaal geen rekening mee houdt.”

Onderspit

Met het uit de wet schrappen van normen die nu nog burger, natuur en milieu beschermen, ontstaat een levensgroot risico dat in de afweging van economie en leefomgeving de laatste het onderspit delft. Neem de bescherming tegen geluidsoverlast. De huidige geluidwetgeving bevat normen, bijvoorbeeld voor de maximale geluidsbelasting binnenshuis. Gemeenten krijgen straks de ruimte om die minimale bescherming overboord te gooien en dus zo ook de gezondheid van omwonenden – daarvoor zijn die

Lokale politici bepalen straks wat een goede leefomgeving is

normen immers bedoeld – op het spel te zetten. Dat ziet VVD-wethouder Straat van Zaandam heel anders, zo blijkt uit zijn column over de Omgevingswet op gemeente.nu. Landelijke normen voor geluid, geur, stof, trilling en bodem kunnen lokaal ‘star uitwerken’, stelt hij. “Het gaat om het geheel en alle waarden samen. Die integraliteit is cruciaal voor het doel van de wet. Daarvoor hebben gemeenten lokale afwegingsruimte nodig”, zo bepleit hij. “De nieuw vast te stellen normen moeten ruimte bieden om integraal te kunnen inspelen op lokale behoeften.” Volgens de wethouder willen op het voormalige defensieterrain Hembrug in Zaanstad graag mensen wonen, omdat het zo’n bijzondere plek is. Nu mag dat niet, omdat de geluidsnormen overschreden worden. “Toekomstige bewoners zijn echter bereid dat te accepteren, omdat het gebied andere

kwaliteiten biedt die dit compenseren”, aldus Staat. Hij stelt een model voor dat per omgevingswaarde een minimale en maximale ruimte bevat en de gemeente de ruimte geeft om te laten bouwen. Straat: “Als daar inderdaad mensen gaan wonen, is het van belang dat bedrijven niet bang hoeven te zijn voor procedures van toekomstige bewoners richting hun bedrijfsactiviteiten.” Maar hoe zit het dan met het beloofde ‘gelijkwaardige beschermingsniveau’? Volgens hoogleraar Internationale en Europese milieuwetgeving Jonathan Verschuuren worden met de Omgevingswet niet alleen procedures, maar ook normen in elkaar geschoven. “Nog steeds is het uitgangspunt dat die normen leiden tot een ‘niet minder beschermingsniveau’. Alleen, hoe dat in de praktijk gaat uitpakken is moeilijk te zeggen, omdat het in elkaar schuiven van regels ertoe gaat leiden dat je meerdere dingen tegelijk gaat →

Om een halt toe te roepen aan de aanleg van de vele overbodige nieuwe bedrijventerreinen plaatsen lokale groepen samen met Milieudefensie op talloze plekken in Nederland protestborden.

→ afwegen, vaak ook met een gebiedsgerichte benadering. En dan is het afwachten hoe die afweging precies uitpakt en of het *overall* beschermingsniveau hetzelfde blijft. Het is maar net wat je zelf het belangrijkste vindt dat het antwoord op die vraag is.”

Carte blanche

Dat het lokaal bestuur meer ruimte krijgt, “dat is ook precies de bedoeling”, stelt Backes. De enige ondergrens vormen de Europese normen, zoals die voor lucht, water en beschermde natuurgebieden gelden. Afwijking van andere normen, zeker als die in de lagere wetgeving belanden, wordt een stuk makkelijker. “Waarschijnlijk heb je dan één afwijkingsformule die zegt: in het belang van een goede leefomgeving kun je van alles wat wij in Nederland vaststellen tóch afwijken. Dus je krijgt een soort van carte blanche afwegingsruimte.” Het lokaal bestuur zal zich in de handen wijven om de extra beleidsruimte, voor de betrokken burger wordt het juist lastiger om besluiten die zijn gezondheid en omgeving betreffen, te beïnvloeden. In de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht zijn nu al procedures van een aantal losse wetten in elkaar geschoven en de Omgevingswet zal die tendens doorzetten. In de oude situatie waren er meerdere besluiten, waarbij de burger bij elk besluit in het geweer kon komen, straks resteert één procedure, waarbij de burger in een korter tijdsbestek veel beter beslagen ten ijs moet komen en veel minder gronden zal hebben om zijn gelijk te halen.

Voor de betrokken burger wordt het lastiger om besluiten die zijn gezondheid en omgeving betreffen, te beïnvloeden

Verschuuren: “Het risico is dat een brede afweging, waarbij allerlei aspecten aan bod komen, het minder goed mogelijk maakt voor mensen die voor één belang opkomen om succes te hebben bij de rechter. Die rechter zal meer kijken of het besluit in zijn geheel, waarin die 6, 7, 8 belangen zijn afgewogen, een redelijk beeld geeft. Hij zal sneller akkoord gaan, omdat de rechter vrij marginaal toetst. Die andere manier van toetsing is nu al aan de gang. De Raad van State heeft een andere werkwijze om meer integraal naar het hele project en het einddoel te kijken.”

Gezond leven

Bij Milieudefensie is men er niet gerust op dat mens en milieu bij de nieuwe wet gebaat zullen zijn. “We zijn geen voorstanders van ingewikkelde en langdurige procedures”, benadrukt woordvoerder Ivo Stumpe. “Het recht is er voor burgers, niet voor juristen. Maar eenvoudiger en sneller mag niet leiden tot minder rechtsbescherming. We hebben regels voor milieu en ruimtegebruik, om

zaken te regelen. Dit leidt tot beperkingen voor allerlei plannen en ambities, maar dat is ook de bedoeling. We zijn een klein land met een grote druk op ruimte en milieu, waarbij de activiteiten van de een altijd invloed hebben op het leven van een ander. Daar moet je dus goede afspraken over maken.” Volgens Stumpe zit het huidige voorstel voor de Omgevingswet nog vol met valkuilen. “De wens naar ‘flexibilisering’, de ruim omschreven ‘experimenten’, de uitvoering door lokale overheden met verschillende belangen zijn wat ons betreft nog grote risico’s. Bovendien gaat de wet nu meestal uit van het volledig in- en opvullen van de norm met wat maximaal aan vervuiling en overlast mogelijk is. Wij willen een gestage afname van de milieudruk. Elk jaar overal een beetje beter, ook als we al aan de minimumnorm voldoen. Een ‘te schoon’ milieu bestaat immers niet”, aldus Stumpe. In de Tweede Kamer, die zich dit jaar een mening zal moeten vormen over de Omgevingswet, zet de Partij voor de Dieren zich alvast schrap. Beleidsmedewerker Corinne Cornelisse: “Wat ons betreft mogen gemeentebesturen er niet voor kiezen om burgers op te zadelen met hogere normen van fijnstof dan gezond voor ze zijn of met bestrijdingsmiddelen op een meter van je tuin. Het lijkt me niet goed om de gemeente de vrijheid te geven om af te wijken van de normen die belangrijk zijn voor een gezond leven.” □

Omgevingswet in de praktijk

De Omgevingswet, zoals die er nu ligt, kan in de praktijk slecht uitpakken. Stel: er is een regionaal motorcrosscircuit gepland in een beschermd natuurgebied. Er wordt een provinciale toegangsweg aangelegd die langs huizen van omwonenden loopt. Een stuk bos moet wijken. .

De provincie laat de milieu- en natuureffecten voor verschillende locaties onderzoeken, kiest een locatie en neemt dat op in haar omgevingsvisie, die net wordt voorbereid. Deze integrale omgevingsvisie vervangt straks beleidsplannen over milieu, natuur, water, ruimtelijke ordening.

Deze visie biedt voor de provincie een ruime en flexibele basis voor het uitvoeren van haar beleid, zonder veel belemmerende milieu- of gezondheidsnormen. De provincie kan ook wel een economische boost gebruiken. Deze nadruk op flexibiliteit en soepele besluitvorming is nieuw.

Omwonenden en een lokale milieclub vinden de locatie schadelijk voor natuur, milieu en landschap. Overleg en inspraak hebben niets uitgehaald. Tegen de visie kan helaas geen beroep bij de rechter worden ingesteld, want het vaststellen van omgevingsbeleid is een politieke keuze. De locatie staat daarmee vast. Dit kan de provincie nu ook regelen in haar ruimtelijke beleid.

Na een korte verplichte verkenningfase en het uitvoeren van een Milieueffectreportage (m.e.r.) over de verschillende varianten van het circuit neemt de provincie een projectbesluit, een integraal besluit over alle omgevingsaspecten. Zowel verkenningfase als projectbesluit zijn nieuw. Het projectbesluit vervangt op die locatie het gemeentelijke omgevingsplan (voorheen bestemmingsplan) en de omgevingsvergunning die de gemeente normaal verleent.

De provincie coördineert ook alle andere vereiste besluiten. Zij ziet de aanleg van het circuit als een experiment en kan daarom tien jaar lang afwijken van de normale geluidsnormen. Dat is nieuw.

Het advies van de commissie-m.e.r. is niet gevraagd. Dat is niet verplicht en het is zo duidelijk genoeg, vindt de provincie. Dit is een recente wijziging.

Het ontwerp-projectbesluit en samenhangende besluiten worden in de krant bekendgemaakt, met alle onderzoeken die erbij horen (MER’s, natuur, water, landschap, verkeer, etc). Het is een dik pakket papier. Binnen zes weken kunnen belanghebbenden een zienswijze indienen. Als ze geen zienswijzen indienen, kunnen ze later ook niet in beroep. Het is nieuw dat alles tegelijk ter inzage gaat en dat er maar één integrale zienswijzenmogelijkheid is.

De provincie is niet overtuigd door de zienswijzen en neemt het definitieve besluit. De tegenstanders gaan in beroep bij de Raad van State. Hun protest blijkt breed te worden gedragen. De lokale pers maakt overuren, de gemoederen lopen hoog op. Maar ondanks overleg op hoog bestuurlijk niveau houdt de provincie voet bij stuk.

Tijdens de procedure blijkt dat de rechter vraagtekens heeft bij de keuze van de locatie. Maar gezien de tijdsdruk vraagt hij geen advies van zijn vaste adviseur, de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak. Dat is niet wettelijk voorgeschreven en kost te veel tijd. Dit zijn recente ervaringen uit de praktijk.

De rechter hoort alle argumenten aan en concludeert dat de provincie op een juiste manier gebruik heeft gemaakt van de instrumenten uit de Omgevingswet. Al het vereiste onderzoek is verricht en de tegenstanders hebben niet onomstotelijk aangevoerd dat de onderzoeken niet deugen. Sommige aspecten, zoals de uitstoot van stikstof, worden geregeld in het Nationale Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit of een ander landelijk programma, of vallen onder een algemene maatregel van bestuur (AMvB). Programma’s en AMvB’s komen steeds vaker voor, wat in de Omgevingswet mogelijk wordt gemaakt.

De rechter kan hierover echter inhoudelijk niet oordelen. Hij moet zich verder over de rest van het projectbesluit terughoudend opstellen, want de provincie heeft meer dan nu een ruime beslissingsvrijheid. De geluidhinder van het circuit is weliswaar hoog, maar dat is tijdelijk en niet in strijd met de wet. Tijdelijke uitzonderingen zijn nieuw.

Het beroep wordt afgewezen. Wel krijgen de omwonenden een planschadevergoeding uitgekeerd, wat een deel van het waardeverlies van hun woning dekt. Deze regeling is recent versoberd: iedereen moet een deel van de schade zelf dragen.

Een jaar later wordt het circuit feestelijk geopend.

Tekst: Jacqueline Mineur, juridisch medewerker Milieudefensie

Zonnepanelen: goedkoper, maar ook minder duurzaam

De prijs van zonnepanelen wereldwijd is sinds 2008 met maar liefst 75 procent gedaald. Volgens de laatste voorspellingen zal fotovoltaïsche zonne-energie tegen eind 2017 in 80 procent van de globale markt netpariteit behalen, wat betekent dat elektriciteit uit zonnepanelen evenveel of minder zal kosten dan elektriciteit van het netwerk. De spectaculaire kostendaling heeft zonne-energie een duw in de rug gegeven: ruim 60 procent van de zonnepanelen wereldwijd werd in de afgelopen drie jaar geïnstalleerd.

De prijsdaling van zonnepanelen wordt vaak toegeschreven aan technologische vooruitgang. Zo worden zonnecellen efficiënter en neemt de dikte van de siliciumlaag af. De prijsdaling sinds 2008 is echter scherper dan in de periode daarvoor. Dat heeft niets te maken met één of andere technologische doorbraak, maar alles met de geografische verschuiving van de productie van zonnepanelen. Tijdens het vorige decennium werden de meeste zonnepanelen in Europa gemaakt, maar sinds 2009 is China de belangrijkste producent. In 2013 rolden in China bijna 70 procent van alle zonnepanelen van de band, terwijl Azië goed is voor 87 procent van de totale productie. Europa en de VS produceren nu samen nauwelijks 7 procent van het aanbod.

Productie in China is goedkoper, maar op het vlak van duurzaamheid is een stap achteruit gezet. Aangezien de productie van zonnepanelen in grote mate steunt op elektriciteit, heeft de koolstofintensiteit van het elektriciteitsnetwerk op de plaats van

productie een grote invloed op de milieukosten. Door het hoge aandeel steenkoolcentrales gaat een kilowattuur elektriciteit in China gepaard met dubbel zoveel CO₂-uitstoot dan in Europa. Bovendien is het netwerk 50 procent minder energie-efficiënt.

Volgens een recente levenscyclusanalyse produceert een in China gemaakt zonnepaneel 70 gram CO₂-equivalenten per kilowattuur (gCO₂e/kWh) geproduceerde elektriciteit, terwijl dat voor een in Europa gemaakt zonnepaneel slechts 35 gCO₂e/kWh is. Wordt er ook rekening gehouden met het transport van China naar Europa, dan stijgt de uitstoot naar ongeveer 110 gCO₂e/kWh. Bij een zonnestraling van 1.000 kilowattuur, het gemiddelde in onze streken, neemt deze waarde verder toe tot ruim 160 gCO₂e/kWh. Daarmee is elektriciteit van een zonnepaneel geproduceerd in China niet eens drie keer schoner dan elektriciteit van het netwerk, terwijl elektriciteit van een zonnepaneel geproduceerd in Europa dertien keer schoner is.

Productie en consumptie zouden beter worden omgedraaid. Een kilowattuur elektriciteit geleverd door een in Europa geproduceerd zonnepaneel zou in China 26 keer minder CO₂ uitstoten dan een kilowattuur elektriciteit afkomstig van het Chinese elektriciteitsnetwerk.

Kris De Decker is oprichter van *Lowtech Magazine* en geeft ons elk nummer feit en fictie rond een hightech oplossing voor een duurzamere samenleving. www.lowtechmagazine.be

Elektriciteit van een zonnepaneel uit Europa is schoner dan van een zonnepaneel uit China

Martijn van Schie, 36, boswachter Nieuwkoop en Delfland
Zet zich o.a. in voor de otter
[@natuurmartijn](#)

Waarom vind je als boswachter de otter zo belangrijk? “Als het daarmee goed gaat, is de kans groot dat het met andere diersoorten ook vrij goed gaat. Als een otter uit zichzelf een nieuw gebied weet te vinden, dan functioneren de verbindingen in de natuur goed. De otter is de kroon op mijn werk.”

Hoe was het om na 30 jaar weer een otter in Zuid-Holland te zien? “Die otters zijn uitgezet in Overijssel. Af en toe vonden we een dode otter, dus we dachten: zo gauw er één hier komt, wordt-ie doodgereden. Toch werd bewaard dat mensen er één hadden gezien. Een vriend heeft wildcamera's neergezet en na een paar maanden was het raak. Ik viel bijna van mijn stoel! Vanaf dat moment was het echt een gekkenhuis. We waren ontzettend trots en blij, maar realiseerden ons ook dat we moesten zorgen dat die otter niet doodgereden werd. Doordat we zo aan de bel hebben getrokken worden inmiddels de eerste grote potentiële knelpunten aangetikt. Maar er moet meer gebeuren wil de otter in Zuid-Holland overleven. Er zijn er nu twee, dat is te weinig.”

Lig je wakker van alle natuurbedreigingen? “Op een gegeven moment leer je waar je je energie in moet steken en wat je naast je neer moet leggen. Anders komt het niet goed met jezelf en daar heeft de natuur ook niets aan.”

Hoe hou je het vol? “Doordat er ook veel lukt. Door het inrichten van de ecologische hoofdstructuur doet de natuur het beter. Die otter verschijnt, op plekken waar de weidevogels, tureluur en grutto verdwenen waren hebben we weer tientallen paren teruggekregen die succesvol jonkies grootbrengen. Daar word ik enorm vrolijk van.”

“De otter is de kroon op mijn werk”

Onder bankiers

De recente commotie over de bonussen bij ‘staatsbank’ ABN Amro maakte weer eens duidelijk wat voor enorme kloof er gaapt tussen de wereld van de ‘gewone’ man of vrouw en die van de bankiers. Terwijl de eerste er schande van spreekt, stuit de maatschappelijke verontwaardiging bij de bestuurders op onbegrip. Ze hebben al twee jaar loon ingeleverd en bovendien de doelstellingen gehaald. Dus heeft men gewoon recht op deze ton extra. Toch?

Maar waarom hebben directieleden die hun doelstellingen halen, en dus eigenlijk gewoon hun werk hebben gedaan, werk waarvoor ze al vorstelijk worden beloond, recht op een bonus? En waarom is het zo belangrijk om een ton extra te ontvangen als je al een half miljoen of meer per jaar verdient?

Het veelbesproken en terecht geprezen boek *Dit kan niet waar zijn* van Joris Luyendijk biedt verheldering. Luyendijk verbleef in opdracht van *The Guardian* ruim twee jaar in en rond de City, het financiële centrum van Londen. Daar sprak hij met ongeveer tweehonderd werknemers en oud-werknemers van de grote internationale banken. Anoniem, want uit de school klappen betekent in de City dat je direct op straat belandt.

Het resultaat is een verhelderend en bij vlagen ontluisterend antropologisch verslag van een bijzondere mensensoort: de bankier. Vanwege de vorstelijke beloningen kiezen veel slimme, ambitieuze en vaak aardigste jonge mensen voor een carrière in de financiële sector. Eenmaal binnen moeten ze mee in de uiterst competitieve race om zoveel mogelijk geld te verdienen. Voor de bank, maar ook voor zichzelf. Niet alleen omdat ze inmiddels een torenhoge hypotheek hebben, hun kinderen op de meest prestigieuze privéscholen zitten, maar ook omdat je in de City je status ontleent aan je salaris en bonussen. Krijg je die niet, dan ben je een loser – zie hier een verklaring voor de ergernis van de bestuurders van ABN Amro.

Toch, zo benadrukt Luyendijk, zijn bankiers geen slechte mensen. Ze zijn niet immoreel, maar amoreel. Hun bedrijfseconomische model is gebaseerd op geld verdienen ten koste van anderen. Natuurlijk kun je het bankiers verwijten dat ze geen oog hebben voor de vaak desastreuze gevolgen. Maar de politiek, en wij, laten dit gebeuren. De bankencrisis in 2008 was de wereld bijna noodlottig geworden. Is daar iets van geleerd? Nauwelijks. Er zijn wat regels opgesteld en de bonussen van ABN Amro leiden nu tot commotie. Maar het systeem dat tot doel heeft

zoveel mogelijk schulden te creëren om de winsten te maximaliseren, staat nog recht overeind. Niemand die dat ter discussie stelt. Bonus of niet.

Freek Kallenberg

Dit kan niet waar zijn. Joris Luyendijk onder bankiers. Joris Luyendijk. Atlas Contact, 2015. Paperback 208 blz. ISBN 9789045028163. Prijs €19,99

PUBLICATIES

Repair Café

De Repair Cafés, waar iedereen met hulp van handige vrijwilligers zijn eigen kapotte spullen kan (leren) repareren, zijn in vijf jaar tijd een doorslaand succes geworden, in binnen- en buitenland. Bijna driehonderd Repair Cafés telt Nederland

inmiddels. Goed voor het milieu en voor het verstevigen van sociale contacten. In dit boek beschrijft initiatiefneemster Martine Postma het ontstaan en succes in al zijn facetten.

Weggooien – Mooi niet. Martine Postma. Uitgeverij Genoeg, 2015. ISBN 9789490298067. 160 pag. €16,95.

Gezonde warmte

Hoe kun je op een gezonde en energiezuinige manier je huis verwarmen? In *Stralingswarmte* geeft Lowtech-columnist Kris De Decker in eenvoudige bewoordingen een overzicht van de huidige wetenschap van verwarming. Hij belicht de voor- en nadelen van bestaande en nieuwe technieken. De gids is een initiatief van De Twaalf Ambachten en aanrader voor iedereen die wil weten hoe warmte werkt.

Stralingswarmte. Gezonde warmte met minder energie. Kris De Decker. Eburon, 2015. ISBN 9789059729537. 176 pag. €19,95.

Wildplukkertjes

Van rozenbottels is jeukpoeder te maken. En van zeesla vis-senvoer. Madeliefjes en paardenbloemen zijn heerlijk in de sla en brandnetels gaan natuurlijk in de heksensoep! Dit wild-plukboek voor kinderen en andere beginnende wildplukkers leert waar welke gangbare eetbare bloemen, planten en vruchten te vinden zijn en wat je ermee kunt doen. Met bijzondere activiteiten, eenvoudige, lekkere recepten en prachtige tekeningen en vormgeving van Rachelle Klaassen (Het Plantenasiel).

Handboek voor Wildplukkertjes. Erica Bakker, Ellen van den Broek en Rachelle Klaassen. Fontaine Uitgevers, 2015. ISBN 9789059565876. 176 pag. €15,95.

Foto: Maarten Remmers

Afkicken van vlees

De hersengebieden die meestal oplichten als iemand seksueel getinte plaatjes ziet, lichten bij regisseur Marijn Frank (32) op bij sapig gefotografeerde vleesgerechten (*foodporn*). Tot grote verbazing van de onderzoekers, die de beduude *Keuringsdienst van Waarde*-verslaggever een beetje giechelend de uitslag vertellen. Deze test-resultaten hadden ze absoluut niet verwacht toen Frank zich meldde met het vermoeden dat ze verslaafd is aan vlees.

“Maar goed, je kunt ook verslaafd zijn aan de drank. Dat is ook geen excuus om altijd lam te zijn”, vertelt Frank terwijl ze nog middenin de montage van haar docu *Vleesverlangen* zit. Er ligt al wel een (veel-belovende) teaser van twintig minuten. Het onderzoek verklaart haar mislukte pogingen om vegetariër te worden, al was ze het tot haar vijfde. Ze haalde haar moeder over toch vlees te kopen. “Dat kreeg ik bij vriendjes en dat wilde ik thuis ook.” Nu ze zelf moeder is, wil ze haar kind het goede voorbeeld geven. Er zijn immers zoveel redenen om te stoppen: dierenwelzijn, milieu, gezondheid. “Waarnaar ik in die film op zoek ben gegaan is: waarom is dat verlangen naar vlees nou zo ongelofelijk sterk, en wat kan ik doen om daar vanaf te komen. Ik denk dat mensen zich daarin zullen herkennen. Hopelijk beseffen ze: o ja, vlees zit niet in een pakje, het komt van een dier dat moet eten en dat schijt. En dat heeft allerlei gevolgen. Het begint dus als individueel vraagstuk, maar het is een enorm maatschappelijk, wereldwijd probleem, met de groeiende bevolking, alle opkomende landen die meer vlees gaan eten, een gebrek aan landbouwgrond.”

Als verstokte vleeseter heeft ze het morele gelijk niet aan haar kant. Dat zal zeker veel mensen aanspreken, en het is voor doorgewinterde antivleeseters interessant om eens in het hoofd van een carnivoor te kijken. Al krijgen ze best wat voor de kiezen. Regelrechte foodporn dus, maar Frank verbeeldt ook hoe sexy mannen die vlees eten of bereiden in haar ogen zijn. En dan brengt ze ook nogal wat tijd door in een klein, ambachtelijk slachthuis. “Mijn doel is: kan ik zelf een dier doodmaken? Want ik vind ik dat ervoor over moet hebben.” Of ze dat doet wil ze niet verklappen. Ze vertelt wel dat ze in alle grote slachthuizen werd geweigerd. “Dat suggereert al wel dat het er daar heel anders aan toe gaat. Dat sterkte mij ook in het idee dat het ene vlees het andere niet is.”

Vleesverlangen, te zien vanaf 14 mei (onder voorbehoud)

ACTIE
3 x
DVD

DVD

Droogte en duisternis

Water en licht brengen leven in de uitgave BBC Earth Elements of Nature. De serie *Elements of Nature* toont de dramatische verandering van een kurkdroog nationaal park in Zambia in een paradijs als de hemel zich opent en het regenseizoen aanbreekt. Waar eerst kuddes olifanten, giraffen, zebra's en antilopes worstelden om te overleven en ten prooi vielen aan de leeuwen, krokodillen en luipaarden, beginnen de machtsverhoudingen te kantelen. Voor de serie *In the Dark* heeft BBC Earth zich met

nachtcamera's in de duisternis gedompeld. Waarom gedijen sommige dieren juist goed in het donker?

BBC Earth: Elements of Nature, nu op dvd.

Dvd winnen?

Schrijf naar redactie@downtoearthmagazine.n of Postbus 19199 1000 GD Amsterdam o.v. 'Elements of Nature' + naam en adres.

TELEVISIE

Einde van de mens?

Wetenschappers vragen zich af: wat zijn de grootste gevaren voor het voortbestaan van de menselijke soort. Ze komen tot een top tien van doemscenario's. Naast de – nucleaire dreiging of klimaatverandering – passeren ook minder bekende maar meer waarschijnlijke risico's voor het overleven van de mensheid de revue. Bedenk daarbij dat 99,9 procent van de soorten die ooit de aarde bevolkten ook ooit weer is uitgestorven.

Last Days of Man, 27 april en 4 mei om 20:25 op NPO Doc

BIOSCOOP

Raadselachtige steppentuimelaar

Als zijn vriendin zwanger blijkt en niet weet wie de vader is, keert Emo terug naar zijn geboortegrond, het land van de Kurai. Dat zijn van die tui-melkruiden die de door de wind worden voortgeblazen – bijna een cliché in westerns. Maar *Kurai Kurai* is een poëtische roadmovie door de uit-gestreckte steppen van Kirgizië, waarin de kurai verhalen oppikt uit alle hoeken van het land. Emo ontmoet raadselachtige personages, zoals een vrouw op een kameel die langs de oude bedding van een opgedroogde rivier zoekt naar haar jaren geleden waarschijnlijk verdronken zoon. Of de chauffeur van een lekkende tankwagen, die het water uit het langzaam droogvallende meer waar hij vroeger in viste, bij bewoners aflevert.

Kurai Kurai, te zien vanaf 30 april

EN VANAF
NU ETEN WE
LEKKER VEGETARISCH!

VOLG ONS ONLINE VIA

lekker.

VEGETARISCH

vegetariërs
bond

NIEUW!
LEKKER.VEGETARISCH
HET MAGAZINE MET:

Alles over de vegetarische keuken

Zowel makkelijke als culinaire recepten

Wat eet ik echt? Etiketinformatie

Smaaktesten, restauranttips en
de nieuwste vegetarische producten

Vegetarisch op reis: stedentrips

Achtergrondartikelen

Heb je vragen over je voedingspatroon? Lezers van Down to Earth bieden wij bij een proefabonnement op Lekker.Vegetarisch een persoonlijke voedingsscan.

De persoonlijk keuze met de grootste positieve gevolgen voor mens, dier en milieu is de keuze voor vegetarische voeding. We laten zien en proeven hoe lekker vegetarisch eten kan zijn. Vegetarisch eten wordt nog rijkelijker en gevarieerder met Lekker.Vegetarisch. Lekker.Vegetarisch biedt praktische handvatten bij het koken, technieken, recepten, gezondheidsinformatie en achtergronden over ons eten.

Lekker.Vegetarisch is een uitgave van de Vegetariërsbond www.vegetariers.nl

Eerherstel voor de boerenkaas

Een moeizame relatie hebben milieu en lekker soms nog steeds. Bleek een tijdje geleden maar weer eens toen Milner als 'lekkerste kaas van Nederland' uit de bus kwam bij de 'Nationale kaastest', georganiseerd door Natuur & Milieu. "Dat kan niet waar zijn", dacht culinair journalist Karin Luiten toen ze de paginagrote advertenties las waarmee Milner haar eerste plaats uitventte. Ze haalde een groepje bekende culi-columnisten bij elkaar, die na een nieuwe blinde test – De Nieuwe Nationale Kaastest – concludeerde dat Milner de op een na vieste was: "Hardplastic, fabriekig, een 2".

Wat is hier aan de hand? De Natuur & Milieu-jury was vooral samengesteld op basis van de smaak van de gewone Nederlander: niet vet, wel zout. Om dan op basis daarvan 'de meest duurzame en lekkere kaas' te promoten. Sneu. Want wie de intense, diverse, rijke, diepe, rijpe, complexe smaak van boerenkaas niet heeft leren kennen, die laat een stukje levensgeluk links liggen. Jonge kaas is beter voor het milieu, vindt Natuur & Milieu, want daar is per kilo wel vijftien procent minder melk voor nodig dan voor oude. Treurig en het klopt niet. Wie één brokje Olde Remeker eet, die geniet véél langer na en kan met véél minder toe vanwege de intens beleefde voldaanheid, dan de achteloos weggeschaafde lagen Milner op boterham, waarbij je de niksige smaak compenseert met volume.

Plus: Milner-maker FrieslandCampina is de belangrijkste drijvende kracht achter de steeds intensievere en dús dier- en milieu-onvriendelijkere melkveehouderij. Daar ga je toch geen reclame voor zitten maken! Ten koste van de zelfkazende boeren die, dankzij hun verminderde afhankelijkheid van de industrie, makkelijker rekening kunnen houden met allerlei maatschappelijk belangrijks als natuur, landschap, milieu én smaak natuurlijk. Overigens: ik mocht eens als prijswinnaar ('bedenk een plan als minister van Voedsel') op kosten van Natuur & Milieu bij Librije's Zusje (twee sterren) eten. Dank, dank nog! Foei wat was dat lekker. Geen Milner te bekennen. Wel allerlei boerenkazen in de keuken van chef Jonnie Boer. Hier een recept van hem met geitenkaas, uit mijn compleet herziene (met heel veel mooie foto's) boek *Lekker Landschap*.

Michiel Bussink verbouwt eten, geeft workshops over eten en schrijft over eten. Onder andere in zijn boeken *Lekker Landschap*, *Ik eet dus ik ben* en *Smaakboek Achterhoeks fruit*. Vind hem op www.michielbussink.nl

Cocktail van waterkers en geitenkaas

- 50 gram verse geitenkaas
- 1 ei
- 1 eetlepel olijfolie
- 1 eetlepel room
- 1 flinke bos waterkers
- 2 deciliter bouillon
- 1 gram agar-agar

Maal de waterkers fijn met een keukenmachine of staafmixer. Verwarm de bouillon, los de agar-agar er in op en laat kort doorkoken. Haal van het vuur, roer er de gemalen waterkers door, doe het mengsel in vier (= aantal eters) cocktailglazen of kommetjes en laat opstijven. Splits het ei. Klop het eiwit stijf. Verwarm de geitenkaas met de olijfolie en de room lichtjes en roer er de ei-dooier doorheen. Spatel (dus niet roeren) het geitenkaasmengsel voorzichtig door het geklopte eiwit. En verdeel het vervolgens over de opgestijfde waterkers. Garneer eventueel met pinksterbloemen of in reepjes gesneden reepjes veldzuring. Serveer met bijvoorbeeld bruschetta.

Service | Recept

Rotterzwam

Hallo zwamkwekert. De gasten van Rotterzwam – de paddenstoelenkwekers uit Rotterdam – hebben nu ook thuis-kweekkits voor jou om zelf mee aan de slag te gaan. Kweek oesterzwammen op je eigen koffiedik!

Voordelen: Je bent een supercoole zelfvoorzienende thuis-tuinier aan het zijn. En ook: lekker! Nieuw broed is online te bestellen, de doos gebruik je opnieuw.
Nadelen: Je moet wel een beetje groene vingers hebben. Klein beetje maar.

Junktrunk

Kindermeubelen waar je dingen in kunt opbergen zijn echt handig. Junktrunk heeft ze nu gemaakt van duurzaam hout.

Voordelen: Handige meubels, duurzaam volgens de fabrikant, lak op milieuvriendelijke basis, online te bestellen.

Eén afvalzak per jaar

Met ons gezin van vijf personen produceren wij slechts één afvalzak per jaar! Hier mijn tips hoe wij dat realiseren en die jou kunnen inspireren.
Groenten en fruit kopen we onverpakt in de lokale bio-winkel met uiteraard onze eigen boodschappentas. Droge voedingswaren bestellen we daar in papieren grootverpakkingen. We drinken enkel kraanwater en thee. Wijn en bier voor visite kopen we in statiegeld-flessen. En ons groenafval composteren we in eigen tuin. Onderweg hebben we altijd thermosfles met thee of hervulbare fles met kraanwater bij ons en de lunch gaat in een broodtrommel of herbruikbare lunchzak.
Om papier te reduceren hebben we geen krant, abonnementen, en ook een nee-nee-sticker op de brievenbus. De blanco achterkant van ontvangen brieven wordt hergebruikt als print-papier en ontvangen enveloppen dienen als boodschappenlijstjes.
We poetsen onze tanden met zelfgemaakte tandpasta en composteerbare tandenborstels. We gebruiken geen shampoo, geen zeep of andere verzorgingsproducten en toch we zijn schoon.
Onze kindjes dragen wasbare luiers en zelf gebruik ik wasbaar maandverband. Snotneuzen worden hier afgedaan met katoenen zakdoeken.

Ton’s mosterd

Het is al een fenomeen in de wat beter voorziene winkels: de producten van de Zeeuwse Ton Schroër. Allerlei soorten mosterd, ‘majoneis’, truffelolie – deels biologisch, en zo niet, dan gemaakt van vrijuitloopeieren. Het bedrijf wekt voor 100 procent de eigen energie op met zonnepanelen en heeft alleen elektrische bedrijfswagens. Sinds 2012 staat er voor de deur ook een openbare laadpaal voor elektrische auto’s. Maar wist je dat de mosterdmaker ook de Willibrordusschool in Zierikzee van zonnepanelen heeft voorzien? Echt zo’n geval waarin de term ‘ambachtelijk’ prima op de verpakking past. In de betere supermarkt.

Voordelen: Ingrediënten zijn duurzaam, bedrijf ook, het zijn lekkere producten én uit het eigen land.
Nadelen: Je moet van mosterd houden. Of mayo.

Nadelen: IKEA is goedkoper. De meubels worden op sommige plekken met FSC-keur aangeboden, maar op de eigen website is niets (meer) te vinden over eventuele certificering van het gebruikte beuken- en berkenhout. Ook de informatievoorziening over de gebruikte lak laat te wensen over.

Green Evelien

Green Evelien leeft met haar gezin in de Ardennen een donkergroene eco-lifestyle en geeft ons ieder nummer een inspirerende tip. Neem ook een kijkje op haar website www.GreenEvelien.com

Voor schoonmaken, maken we zelf ons wasmiddel, afwasmiddel en gebruiken composteerbare afwasspons en schoonmaakdoekjes. Onze kat doet zijn behoeften gewoon in de tuin en zo hebben we dus geen enorme hoeveelheden kattenbakvulling als afval. We maken zelf kaarsen van sinaasappel. En kweekpotjes voor plantjes knutselen we van wc-rollen.
Daarnaast geldt natuurlijk dat we ons afval goed scheiden. In onze garage staan verschillende dozen en zakken om ons afval te sorteren. Weinig afval produceren is helemaal niet moeilijk. Het zijn eenmalige gewoontes die je aanpast en daarna kost het je geen moeite meer. Het feit dat we ook bio, vegan, suikervrij, glutenvrij eten geeft het afvalarm leven wel een extra uitdaging! Maar ik houd wel van uitdagingen, daarom leven wij ook onze eco-lifestyle. Waarvan ons motto is “minder is meer”. En dit toegepast op afval geeft: hoe minder afval we hebben, hoe meer bevrijd wij ons voelen!

Crowdfunden voor kleurige boxers

Saint Basics is het groenste kledingmerk in Nederland volgens Rankabrand, en produceert basiskledingstukken – zeg maar ondergoed dus – van gecertificeerde katoen. Je kunt ze helpen met hun crowdfundingactie, waarbij je investeert in de uitbreiding. Want ze willen graag internationaler worden, en meer kleur aan hun collectie toevoegen. www.saintbasics.com.

Voordelen: Kleding die je gewoon nodig hebt, gemaakt van Global Organic Trade Cotton-gecertificeerd katoen, dat ook strenge normen met betrekking tot gentech en gifstoffen heeft – zoals geen pvc in prints, geen ftalaten of nikkel. Gebruikt polyester moet gerecycled kunnen worden. Ook de verpakkingen worden op die manier bekeken. De kleding is sweatshopvrij geproduceerd in Europa.
Nadelen: Je moet er net een beetje meer voor neertellen, en het is een gok of het past. Er zijn dus alleen basics: shirts, slips en boxers in wit en zwart, maar daar gaat de crowdfund verandering in brengen.

Broedstation

Vogels komen nooit meer te laat met deze nestkast van een oud dienstregelingenbord van de Nederlandse Spoorwegen. Met los binnenkastje voor een beter binnenklimaat. Zelf in elkaar te zetten. Voor kleine vogels. Verkrijgbaar bij www.tomtoy.nl voor €32,95.

Voordelen: Directe recycling, ziet er geweldig uit.
Nadelen: Vinden vogels het wel wat, dat felle gele gebeuren en dat binnenklimaat?

Ontspandoek

Voor de activist die ook even vakantie wil: de ‘ontspandoek’ van VerdraaidGoed, een hangmat gemaakt van oude spandoeken. Verkrijgbaar bij www.tomtoy.nl voor €27,95.

Voordelen: Directe recycling, en het materiaal kan tegen regen en wind, dus je kunt ‘m buiten laten hangen.
Nadelen: Hij is éénpersoons.

Energievergelijkers vergeleken

Stroomvergelijkingssites lagen even flink onder vuur, dankzij een rapport van de campagneorganisatie WISE die 46 vergelijkingssites onderzocht, die je helpen overstappen naar een andere energieleverancier. Zo’n tweederde van alle overstappers maakt gebruik van deze sites. Je kunt daarbij ook kiezen voor groene energie. Maar, zo zegt WISE, de duurzaamheid van die keuze laat nogal te wensen over.

Allereerst blijken de groene filters maar karig te werken. Zo wordt gas vaak vergeten; een 'groen' energieproduct kan zomaar uit groene stroom en grijs gas bestaan. Bovendien wordt er doorgaans alleen op productniveau vergeleken. Markus Schmid van WISE vindt dat een fundamentele fout. “Het helpt natuurlijk niet als je groene stroom koopt bij een bedrijf dat tegelijk vooral investeert in kolencentrales. Je krijgt geen vergelijking die recht doet aan de investeringen van de producent.” En dat raakt aan de principiële kritiek van WISE: de nadruk op goedkope stroom, en de kosten van de contracten met de vergelijkingssites, zorgen voor een race naar de bodem.

Maar klopt de kritiek op de vergelijkingssites ook? “Toen we het rapport publiceerden kregen we heel veel reacties. Sommige energievergelijkers wilden met ons in gesprek om te verbeteren, anderen waren het niet met onze principiële uitgangspunten eens. En er waren ook tegenwerpingen die we terecht vonden”, zegt Schmid. Zo probeert de energievergelijker van de Consumentenbond, opgezet met Pricewise, wél rekening te houden met de groene prestaties van het hele energiebedrijf. “Ook hadden we misschien niet zo stellig moeten zeggen dat vergelijken alléén de energiebedrijven weergeven waarmee commerciële afspraken zijn gemaakt. We keken vooral naar de relevante posities in de rangordes, en die worden in de praktijk altijd door die bedrijven ingenomen.” Toch is Schmid blij met de discussie. “Dit is precies wat we wilden, dat er onder consumenten aandacht komt voor de invloed van vergelijkingssites en dat de sites zelf ook in beweging komen.”

Wat het rapport vooral toont is dat het hele concept van de vergelijkingssites duurzaamheid in de weg staat. Als een stroomleverancier een commerciële overeenkomst met een vergelijkingssite heeft, zorgt dat er vaak voor dat het eerste jaar niet aan een nieuwe klant verdiend wordt en er dus minder geld is voor duurzame investeringen. De sites zijn weliswaar onafhankelijk, want het maakt ze niet uit naar wie je overstapt, maar wel dát je overstapt. En elk jaar overstappen, ook als het naar een groene stroomleverancier is, dáár is duurzaamheid niet bij gebaat.

Annemarie Opmeer

Milieudefensie Academie Ben jij een duurzame doener die zich inzet voor een betere leef-omgeving? Wil je nog meer voor elkaar krijgen? Kom dan naar de Milieudefensie Academie!

13 mei: Financier je initiatief. Er komt heel wat bij kijken om je initiatief uitgevoerd te krijgen. Martine van der Heul en Joyce van Heijningen, fondsenwervers bij Milieudefensie, helpen je om een goede basis te leggen voor het succesvol werven van middelen voor jouw project.

10 juni: Gezocht, Inspirerende leiders. Er voor zorgen dat er voldoende mensen bij je initiatief betrokken zijn en blijven... Dat is een kunst op zich, maar wel eentje die je kunt leren! Job van den Assem en Jitske Varkevisser van Milieudefensie vertellen je er alles over!

Waar: Lazuli, Oude Gracht 243, Utrecht.

Meer info: milieudefensie.nl/lokaal/academie

Nieuwe bijeenkomsten Allemaal Lokaal! Wist je dat voor de productie van onze

melk en eieren aan de andere kant van de wereld oerwoud verdwijnt? Nederlandse koeien en kippen eten namelijk soja uit Zuid-Amerika. Om deze soja te verbouwen, wordt op grote schaal regenwoud gekapt. De oplossing is dichterbij dan je denkt. Er is namelijk voldoende landbouwgrond voorhanden om ons eigen veevoer te telen. Daarom is er de campagne Allemaal Lokaal!. Meer weten en actief zijn op festivals? Kom dan zaterdag 25 april naar Amsterdam of zaterdag 9 mei naar Eindhoven. Aanmelden: team.voedsel@milieudefensie.nl of kijk op: www.allemaal-lokaal.nl en Facebook: Anders kijken, anders eten

Open dag bij 1e pilotboer Allemaal Lokaal! Om met de campagne Allemaal Lokaal! aan de oplossing te werken gaan we aan de hand van tien pilots bewijzen dat het anders kan. Boer David Janssen (zie ook D2E #27), onze eerste pilotboer; heeft kippen en zijn oerwoudvrije eitjes liggen in de supermarkt. Ook zo benieuwd hoe zijn bedrijf met kippen eruitziet? Op 6

juni bestaat hij 10 jaar als zorgboerderij De Haam in Limburg. Dat wordt gevierd met een markt, een rondwandeling en diverse andere activiteiten zoals schapen scheren, wij zijn er natuurlijk ook bij om dit te vieren en te vertellen over de campagne activiteiten en de pilots. Zien we jou ook? Meer info: <http://zorgboerderijdehaam.nl/nieuws>

Festivaltour voor gezonde lucht Ontdek het roetmonster in jezelf. Ga mee naar een festival en help de petitie voor gezonde lucht aan meer handtekeningen. Bijvoorbeeld naar het Bevrijdingsfestival Den Haag (5 mei) of Metropolis in Rotterdam (6 juli). Meld je aan bij gezondelucht@milieudefensie.nl

De Veranderfabriek platform voor duurzame doeners

Veranderfabriek

Maak jij je zorgen over je leefomgeving? Zodanig dat je er iets aan wil doen? Of heb je een lumineus idee voor een duur-

zame actie in jouw buurt? De Veranderfabriek helpt je op weg! Kom samen met andere duurzame doeners in actie om concrete verandering teweeg te brengen. Ga voor inspiratie en informatie naar veranderfabriek.org en ga aan de slag!

In memoriam

Op 25 februari 2015 is de heer Karel Westerling overleden. De heer Westerling is lange tijd actief geweest binnen Milieudefensie en heeft de afdeling Son en Breugel opgezet. In die tijd heeft hij o.a. strijd geleverd tegen gifbedrijf Van de Anker. Milieudefensie wenst de familie veel sterkte toe.

Doe mee!

Kijk voor een actueel activiteitenoverzicht op www.milieudefensie.nl/doemee

Down to Earth

Nummer 28, april 2015

Down to Earth is een uitgave van Vereniging Milieudefensie. Het wordt gemaakt op basis van een onafhankelijk redactiestatuut. De artikelen geven niet noodzakelijk het standpunt van Milieudefensie weer.

Contact

Postbus 19199,
1000GD Amsterdam,
020 626 26 20
redactie@downtoearthmagazine.nl
www.downtoearthmagazine.nl

Redactie

Annemarie Opmeer (hoofd),
Freek Callenberg, Wendy Koops

Redactieraad

Kees van den Bosch, Marlijn Dingshof, Wyke Smit, Jan Paul van Soest, John Verhoeven

Art-direction en vormgeving

8-18 Grafisch Ontwerpers, Marjan Peters.
www.8-13.nl

Druk

Senefelder Misset.
Gedrukt op 100% kringlooppapier.

Abonnement

Minimaal €35,- per jaar voor zes nummers. Je bent dan ook lid van Milieudefensie. Opzeggen kan telefonisch bij de Servicelijn van Milieudefensie (020 626 26 20, ma t/m do van 09.30 -16.30 uur)

Advertenties

YUNO,
Henriëtte Tomassen,
06 508 44 808
info@yuno.nu,
www.yuno.nu

ISSN: 2211-0712

Algemene ledenvergadering Milieudefensie

Het bestuur van Vereniging Milieudefensie nodigt de leden van harte uit voor de Algemene Ledenvergadering (ALV) op:

zaterdag 13 juni 2015 in Utrecht
Aanvang 10.30 uur, einde ca. 16.00 uur

Wilt u meepraten over het beleid van Milieudefensie, mis deze dag dan niet!

We gaan tijdens de vergadering met elkaar in gesprek over de inhoudelijke keuzes voor het nieuwe Algemeen beleidsplan. Ook laten we ons over dit onderwerp inspireren door een spreker.

Verder ligt het voorstel *Richtlijnen voor samenwerking met en sponsoring door bedrijven* voor en staat het Jaarverslag 2014, met daarin opgenomen de Jaarrekening 2014 op de agenda.

Eveneens vinden er verkiezingen plaats voor vacatures in verschillende verenigingsorganen. Meer informatie over de vacatures kunt u vinden op onze website onder <https://milieudefensie.nl/overons/werken-bij>

U kunt zich aanmelden voor de Algemene Ledenvergadering bij onze Servicelijn, via telefoonnummer 020-6262 620, per mail: service@milieudefensie.nl, of per post: Vereniging Milieudefensie, t.a.v. de Servicelijn, Postbus 19199, 1000 GD Amsterdam. De locatie wordt later bekend gemaakt. Wij hopen u op 13 juni te mogen begroeten.

Slobbe

Koeien

Niets.

Er gebeurde niets.

En daarna ... een aarzelende beweging. Een snoet, een poot, een ademwolk die uit een neus naar voren schoot.

En toen weer niets.

Het hek stond open; de boer had een stap terug gedaan.

De koeien loensten – de kop laag bij de grond – hun vrijheid tegemoet.

Alsof ze het niet konden geloven.

Maar toen ze eenmaal in beweging kwamen, ging het snel.

Eerst één, toen drie, zeven, vijftien koeien, dansten met stramme poten, kromme ruggen, zwiepende staart en zwaaiende nek door het nog natte gras het weiland in. Iets mooiers is er niet. De vreugde om na een lange winter de stal weer uit te kunnen. Om het leven te vieren. Om de ledematen te strekken en de zon, het voorjaar, het landschap te begroeten.

Ze loeiden en lachten als peuters in een speeltuin. Ze sprongen als hazen over elkaar. Ze stuiterden als lammetjes, met vier poten tegelijk de lucht in. Speels en wendbaar. En tegelijk... log als walvissen in de Stille Oceaan. Machtig als beren, als neushoorns. Als koeien.

Ik stond te kijken en kon niet anders dan meegaan in hun explosie van geluk. Levensvreugde is aanstekelijk, ik gilte het uit en hupte in het rond.

Er waren nu al meer dan dertig koeien buiten. Sommigen dansten in hun eentje, anderen in groepjes van twee of drie. Eén koe liet zich vallen en rolde als een veulen door het gras. Een ander besprong het dier dat voor haar liep en klemde zich met de voorpoten om haar gespierde achterlijf. De voorste koe versnelde, waarop haar bespringster met kleine, razendsnelle stapjes van haar achterpoten het tempo probeerde bij te houden. Zo sprintten ze het weiland door, beide dieren met verbaasde blikken in hun grote, zwartomrande koeienogen, alsof ze zich afvroegen hoe ze in hemelsnaam in deze situatie waren beland.

Het was zo'n kolderiek moment dat zich niet of nauwelijks beschrijven laat. Het lijkt overdreven, zelfs aanstellerig, als je erover schrijft. Gekkgheid. Irrelevant. Niet zakelijk, niet politiek en verre van deskundig.

Want veel melkkoeien blijven sowieso op stal; die komen nooit meer buiten.

In Nederland 480.000, om precies te zijn.

Thomas van Slobbe is directeur van Stichting wAarde en thriller-auteur. Elk nummer deelt hij met ons een lichtvoetig verhaal over duurzaamheid.

Illustratie: Renée Gubbels

ADVERTENTIE

Wilt u een gezonde aarde doorgeven?

Samen met onze leden en donateurs werken wij aan een schone, leefbare en rechtvaardige wereld. U steunt ons misschien al. Daar zijn we u heel dankbaar voor!

U kunt ons blijven steunen door Milieudefensie op te nemen in uw testament. Een bijzondere manier om iets moois na te laten. Ook hoeft er over het deel dat u aan Milieudefensie schenkt, geen belasting betaald te worden.

We begrijpen dat u goed over uw testament wilt nadenken en daar rustig de tijd voor wilt nemen. Denkt u aan het opnemen van een goed doel of meerdere goede doelen in uw testament? Neem dan vrijblijvend contact met ons op:

- stuur mij de brochure
- bel mij voor een adviesgesprek
- kom bij mij langs om rustig te kunnen praten over de mogelijkheden (wij bellen u om een afspraak te maken)

naam:	M/V
adres:	
pc en woonplaats:	
telefoonnummer:	
ik wil het liefst gebeld worden om:	uur

Of bel of mail ons: 020 5507 323 veronique.lecluse@milieudefensie.nl

Stuur deze bon op naar:
Milieudefensie, t.a.v. Véronique Lecluse,
Antwoordnummer 8391, 1000 RA Amsterdam

Henk Groenendaal

5468

Nooit meer echt licht

Een gele deken slikt de Eiffeltoren op bij nacht, maar bij zonsopgang verdwijnt 'ie tegenwoordig niet zomaar meer. Parijs heeft last van smog. Zulke hardnekkige smog dat afgelopen maart allerlei draconische maatregelen werden genomen. Gratis openbaar vervoer, twintig kilometer lagere maximumsnelheid op wegen buiten het centrum, en toen dat allemaal niet genoeg hielp, besloot het stadsbestuur dat er alleen om en om gereden mocht worden met auto's met even of oneven nummerborden. Overigens is de luchtvervuiling in Amsterdam een stuk erger dan in Parijs, liet Ivo Stumpe van de Verkeerscampagne van Milieudefensie makkelijk op twitter zien. De ochtend na de aankondiging van de nummerbordmaatregel werd er in hartje Amsterdam een twee keer zo hoge concentratie fijnstof gemeten als in het centrum van Parijs. Dramatische maatregelen blijven hier vooralsnog uit.

Tekst: Annemarie Opmeer. Beeld: Falcon® Photography

TONZON verbetert meer dan alleen uw energielabel

TONZON Vloerisolatie • een slim idee

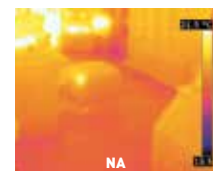
Meer wooncomfort en hoog financieel rendement

TONZON Thermoskussens hebben een bijzonder isolerend effect waardoor de vloer warmer wordt dan bij alle andere soorten vloerisolatie. Dankzij deze warmere vloer krijgt u meer wooncomfort en stookt u minder waardoor ook de energie besparing hoger is. De gemiddelde besparing bedraagt 15% tot 20% bij gewone woningen. Bij woningen met vloerverwarming kan dit oplopen tot wel 40%. De Thermoskussens worden gecombineerd met een stevige Bodemfolie zodat ook vocht uit de kruipruimte voorgoed verleden tijd is. Diverse

reumapatiënten melden spontaan dat klachten verminderen door het warmere en droge klimaat onderin de woning. Hiernaast ziet u een Infrarood foto van een betonnen vloer, voor en na het aanbrengen van TONZON Thermoskussens. TONZON Vloerisolatie: al 35 jaar het beste resultaat met de modernste technieken.

TONZON vloerisolatie is bovendien heel betaalbaar

Richtprijs all-in (materiaal, montage, btw) TONZON vloerisolatie (exclusief eventuele subsidie):
- 50m²: € 1.850,- - 30 m²: € 1.325,-

- T: 0900 - 28 66 966 (€ 0,10 p/min)
- E: info@tonzon.nl

www.tonzon.nl

